

OBRÁZKY Z HOR

Alois Jiránek

OBRÁZKY Z HOR

Alois Jirásek

K HORÁM !

Ó hory, mé hory tam v mlhavé dáli,
toužebně hledám váš modravý pruh!
Tam nejkrasší mladosti dnové mi vzpláli,
bájí tam květem se opájel duch.
Růžový obláček nad vámi hyne. –
Mládí mé uvadá – z vás mi jen kyne,
ó hory, mé hory tam v mlhavé dáli!

K vám za šera, v samotě srdce mé letí
ve stinný padol a na vrch a v bor,
a milená místa tam vzpomínkou světí,
pozdraví rodný důl s vrcholu hor –
zaplesá, zavýská, potajmu vzdychne. –
Kéž tu jen po čase na věky ztichne. – –
K vám za šera, v samotě srdce mé letí!

Alois Jirásek, 1875

věnováno babičce Babušce

NA HRANICÍCH

I.

Anina Domáňová byla na Boru, na vysoké hoře, jež skoro celá stojí na území pruském. Jen část severozápadního úbočí, porostlého tmavým a hustým lesem, je naše. Tam také jako po celé hoře leží pískovcových balvanů, až pod les dolů do samého údolí různě rozmetaných. Ale nejvíce skal těch, však pevných, jako z kořene rostoucích a do nebe trčících, je na samém táhlém a prostorném vrcholu. Les tam také pro ně nemá vzniku a jen houštinou a řídkými slabými stromy tu živoří. Tu mezi těmi skalami divných divokých tvarů a podob Anina Domáňová bloudila. Vyšla si odpoledne, bylo v neděli, aby se jednou na Bor podívala. Žila mu tak nablízku od svého narození, tedy již na osmnáctý rok, a ještě nikdy dosud nedostoupila jeho vrcholu.

Hledívala co den k němu, jak to všichni činívali, kteří podle Boru dělali pranostiku, a hádali, jak bude. Pozorovali vítr od něho vanoucí, mraky nad ním visící nebo kamenné čelo jeho halící, hledívali na mlhu, jež mezi skalami se válela jako příboj vln, mluvili o slunci, jež nad Bor vycházelo, o divných hory té skalách a roklích, o tajemném tmavém jezeru v jejich hlubokém, málo známém lůně.

Až dnes se tam Anina vypravila, a to na svůj věk dosti záhy. Ba že, neboť, ať nedím o blízkém okolí, v samém Stroužném, jež leží v dolině pod samým Borem, bylo dost a dost lidí, a ne mladých, kteří dosud nikdy nahoru „do skal“ se nepodívali.

Anina nebyla ze Stroužného. Jejich chalupa, samota, stála hezky vysoko na stráni nad touto vsí, ale ještě na půdě našeho království. Do Prus však, totiž dolů do vsi, bylo několik jen minut. Tam také ozýval se ještě český hlahol, jako „v končinách“, na samotě u Domáňů.

Anina si dala slovo s některými strouženskými děvčaty, že se půjdou podívat „do skal“, a nejen na kraj, ale hezky hluboko. Tak bylo umluveno, Anina však, omeškavši se, nestihla jich u hraniční skály, kde se měly setkat, i dala se za nimi, samojediná, místa neznalá, myslíc, že se najisto s nimi ve skalách sejde. Již dlouho chodila, děvčat však neviděla, neuslyšela. Zpočátku mnoho nedbala, všechna jsouc udivena nad tou neobyčejnou podívanou. Tak se rozhlížela a chvílemi se zastavujíc, volala. Naslouchá, však jen skály hlas opětovaly a v labyrintu svém jej utlumovaly. Jen to slyšela a pak lesy zdola pod skalami na úbočí. Šuměly, hučely zvolna, ztemna; ale tam nahoře ve skalách ticho, hluboké, svaté ticho, až to člověka podivně dojímalo.

Vpravo, vlevo, vpřed i vzad, kolkolem všude samý balvan, samá skála; tu holá bezvará, tu jako hradba a stěna, tam jako obrovské balíky a žoky na sobě ležící, vedle pak bašta a na ní křivolaká borovička, tu mezi balvany hluboká černá rozsedlina a kolem třaslavá vlhká černá půda, porostlá bujně zeleným mechem a vysokým hustým kapradím. Skal kolem jako ztuhlých vln. Chlad v úzkých jejich uličkách, ale nad nimi jasné tmavomodré zářící nebe. Ale toho ticha, toho mrtvého ticha!

Anina byla přísně vychována, tuhá evangelička, a nesměla věřiti v lecjaké báchoroky. Než v takových místech se člověk neubrání, a bezděky ho napadá divné myšlení. Anina živě, ač nerada, teď pomyslila na různá zjevení v horských skalách, o nichž slychala. Bránila se tomu, však neubráníla. Podivná úzkost se v ní vzámala, a to tím více, jak ustavičnou chůzí umdlévala a viděla, že stín v uličkách houstne, že se již tu a tam od skály ke skále přehoupl. A ze skalních děr a roklin zela ještě černější, studenější tma. Volala znova, nadarmo. Strachovala se, že zachází hloub a hloub, místo aby se vracela, lekala se, že přijde na břeh černého zakletého jezera a že ji tu zastihne noc.

Proč sem chodila sama! Kdo se však nadál, že tu takové bludiště?! Stanula u zašlého stromu, jenž tu o samotě do značné výše a tlouště vyrostl, ale pak jako by sám, bez druhů, na té skalné poušti ustýskav si, uschl. Zůstal kmen a něco holých větví. Mrtvola ta byla všecka v zlatorůžové záři, a zář ta chvěla se také na vrcholech skal, sunouc se výš a výše. Dole stín houstl. Tot slunce na západě!

Nepřijdou-li pro ni, nenajdou-li ji, bude tu po celou noc. Co si počne? Kde je? Kdyby se mohla rozhlédnouti! Všude samé neschůdné příkré skály, však hle, tam v kapradí je jako veliký schod, ovšem dosti neschůdný. Anina na něj vystoupila, z něho na druhý, pak již lezla nedbajíc, že nedělní sukně a zástěrka se pomačkají, že ruka se již odřela a koleno že zabořilo. Aspoň se rozhlédne a uvidí, kde je.

Hle, již stojí na ploském vrcholu skály, vysoko, vysoko, div že nevykřikla. Balvany před ní zmizely, stojí na samém rohu táhlého Boru; pod ní skála spadá kolmou stěnou hluboko a tratí se v tmavém zelenu širých lesů, rozkládajících se všude po příkrém svahu, člověk až závrať dostává! A dole vlevo, toť Stroužné, a nad ním, hle, jejich chalupa! Jak je maličká, a zdá se tak blízko! Anina se zaradovala.

Teď vpravo k východu se podívala, pod lesy, kdež v údolí mezi balvany a v zeleni stromů běhají se chaloupky české vesnice a za ní nad údolím zase hory, pásmo skalnatých Stěn, jež tu na pruskou půdu vybíhajíce blíží se vysoké Hejšovíně, ana výše za Borem strmí.

Stín uložil se na údolí a lehounká pára nesla se při potoku mezi tmavými olšemi. Ale tu na vrcholu bylo jasno jako v moři světla. Anina, opírajíc se zády o skálu za ní stojící, hleděla plna úžasu na všecku nevídanou krásu horského kraje, až oko její utkvělo vpřed. Viděla v dáli mohutné Krkonoše jasně určitých rysů, libě modravé barvy, na oblohu jako lehounce nadechnuté. Za ně ukládalo se rudé slunce, veliké, jak se Anině posud nikdy nezdálo, rozlévajíc po nebesích záplavu zlaté zardělé záře. A kolem tak tichounko, i lesy dole pod skalami se zamlčely.

Anina zapomněla, že chce domů, že hledá zpáteční cestu, a byla by tak ještě chvíli zůstala, kdyby se neozval pojednou ženský výskavý hlas: „Anino Domáňová!“

A ve skalách zaznělo několikrát: „Anino Domáňová!“

Děvče, na skále se vztyčivši, hledělo kolem a naslouchalo. Té, jež volala, viděti nebylo, ani dobře rozeznati, odkud hlas přichází. A než se Anina ozvala zpět, zaznělo ve skalách volání podruhé: tentokráte však zřetelněji blíže. Byl to zvučný mužský hlas. Anina jeho směrem se obrátivši, hlasitě zavýskala. Pak se ohlížela, kudy by sestoupala.

Hle, za skalou, o kterou se opírala, viděti vytesané zhruba schůdky, a tam, kde mezi dvěma skalami zeje černá rokle, tam je dřevěný můstek plný drobouckého písku. Přešla přes něj volajíc, a jí vstříc blížil se onen hlas. Když pak pomalu sestupujíc, za vysoký balvan zahнула, rázem stanula. Pod ohromnou skálou, u kořene vydrolenou, do výše se divně šířící, stál mladý muž. Myslíla si to, že se s ním setká; však už prve, když poprvé zavolal, zdálo se jí naurčito, že to Jan Jeníkův ze Stroužného. Zнала dobře ten hlas. Byla ráda, že se s ním setkala.

Teď přistoupil a usmívaje se pravil: „Konečně jsme tě našli. To jsem se navola!“

„Jsou tu ještě děvčata?“

„Jen Marina Jansová.“

A pak vypravoval, jak se strouženská děvčata brzo ze skal vrátila a jak se podivila, když jim řekli, že Anina šla za nimi. Myslili, že se brzo vrátí, ale když nešla a bylo už pozdě odpoledne, tu Marina řekla: „Anina zabloudila. To ji tam nemůžeme nechat. Kdo půjde se mnou?“ Přihlásil se Jeník.

Tak konečně zbloudilou dívku našel. Veda ji nyní, pravil, že Marina čeká doleji u hraniční skály. Jinak mnoho nemluvil. Poslouchal, jak Anina vypravovala o tom, co dnes zkusila a viděla. Často jí podal ruku, aby se podepřela, když stezník tuze příkrým se stal, často, jda před ní, ohlédl se po ní, aby jí viděl do zardělé tváře a lesklých očí. Kolem se stmívalo.

Anina však se již nebála, ani na cestu nemyslila. Věděla, že ji Jeník zná, že ji dobře odtud vyvede. Bylo jí volno. Unavenost, která předtím se objevila, nějak ustoupila. Pojednou se kolem rozsvětlo. Vyšli z nejhustších skal a brali se volnější strání, na níž mezi roztroušenými balvany černaly se tu a tam jehličnaté houštiny, rostly bujně maliny a ostružiny i vysoká metlice. Vní, u hraniční skály, čekala Marina Jansová.

Sestoupili z hory. Anina měla jen kousek ze vsi nahoru na jejich samotu, a vždycky ho rychlým krokem uběhla. Dnes poprvé šla zvolna, protože nešla sama. Jeník ji doprovodil. Tak se vracela ze skal.

II.

Za stavením Domáňovým rozkládalo několik starých hrušní rozložitě koruny, před stavením pak, nedaleko vysoké kamenné zástpi, rostly dvě višně, jejichž chutný šťavnatý plod v těchto končinách zrál teprve za pozdního léta. Povíдали, že machovský pan farář jednou sem „do končin“ k Domáňům pro višně si poslal, a to už před svatým Václavem, aby je čerstvé jako vzácnou na ten čas lahůdku hostům svým na posvícenský stůl mohl předložit.

Za stavením pod hrušemi starý Domáň co neděli hodinku na měkkém trávníku si pospal. Tak i dnes učinil; probudiv se, zastavil se pro panímámu a vzav čepici vyšel s ní ven, aby obhlédli nevelkou roli. Byl beze všeho, a svižný vítr, jenž v té výši skoro bez ustání vál, vzdouval široké rukávy jeho košile.

S potěšením se dívali, jak osení vyhnalo do klasů, jak svěže zelený len stroj se na květ, a tak všechno obešedše, vrátili se a zasedli jak obyčejně na dřevěnou lávku pod višněmi. Tu Domáňová přinesla starou knihu, měli jich několik a skoro všechny pobožné, a říkala dnes ona z ní. Byli oba dobře ve čtení zbláhli. Tak slavili neděli, když se nemohli podívat do kostela, do kterého měli na dvě hodiny cesty. Dole ve Stroužném měli pěkný chrámek, ale byl luterský, a Domáň, přísný helveta, tam nechodil.

Tady pod višněmi se tak pěkně sedalo. Všude, kamkoli se člověk podíval, všude tak pěkně, a jak daleko bylo viděti! Vrchy, hory, padol i stráně, tu skalnaté, tu lesem porostlé; den co den krásná podívaná, za jasného nebe i za divoké bouře, na jaře, kdy všechno mládne, pučí a kvete, i za zimy, kdy vichřice po horách kolem hučí a mraky sněhové před sebou žene.

Něco málo stranou od višňi stojí uprostřed zeleného trávníku veliký pískovcový balvan bělošedé barvy. Zabloudil sem asi tenkrát, když zlý duch z vrchu borského do údolí metal skály. Od těch časů tu zůstal, a nikdo od Domáňů nepomýšlel, aby ho odtud odklidil. Zvykli mu, nepřekážel jim. Spodek jeho byl nějak už vymletý jako schod, a tu sedali sousedé nebo kmotry, když přišli nahoru „do končin“ někdy na toulku a pod višněmi už místa nebylo.

Když se dalo do deště, vynášela obyčejně Anina své květiny, kterých byla milovnice, sem na balvan, aby vláha nebeská je zalila. A tak chvěly se v dešti prosté balsaminky, tu muškát, mořská cibule i měsíčná růže, a teprve když ustal, zanesla je Anina posilněné, čerstvější za nevelká, ale vždy čistojasná okénka.

Domáň do hospody nechodil, leda v městečku po odbyté pobožnosti. Ale tu se více těšil na noviny než na pivo. Podíval se tuze rád do těch listů, aby se dověděl, co ve světě nového. S tím přišel, vypravoval, rozkládal, i rozumoval, ne domýšlivě, ani zcela převráceně. Dal se rád poučiti, ale spoléhal také na svůj rozum; byl, jak říkáme, samostatná povaha. Měl jen Aninu, a tu vedl přísně; štěstí, že měl hodnou, stejně smýšlející ženu, a tak se jim jedinačka vydařila.

Dnes už hodný kus po ženě v knize přeříkal, již chvíli volně rozmlouval, avšak Anina se ještě nevrátila. Slunce zapadalo a oba se už po ní ohlíželi.

„Snad je dole muzika,“ mínil Domáň a chmuřil čelo. Světil tak přísně neděli, že dceři nedovolil toho dne žádné hlučné zábavy. Matka se Aniny zastala.

Slunce zapadlo. Starý vstal a chtěl dolů do vsí, žena ho však zdržovala. Již na dolinu soumrak se ukládal; tu vzal Domáň kazajku i čapku. Ale když vyšel z chalupy pod višně, uzřel doleji dceru, ne však samotnu. Vrátil se do stavení a stanul vedle ženy, jež ven hledíc, upřeně dceru a mladíka ji provázejícího pozorovala.

Dnes odpoledne, když tak pole obcházel a vše pěkným shledali, napadlo je bezděky, komu to všechno jednou připadne a bude-li si všeho tak hleděti jako oni. „Kdyby Pánbůh dal Anině hodného muže!“ řekla tehdy Domáňová.

Teď oba hleděli na dceru, jak se s Janem Jeníkovým opodál višňi u šedé skály zastavila. Chvilku ještě mluvili, teď podal dceři ruku, již odchází.

Domáň pohlédl na ženu a pravil: „Vidělas? Snad by ji nechtěl?“

„A kdyby?“

„Inu, hodný hoch, ale myslím, že je ještě času dost.“

„To stáří vždycky si myslí,“ usmála se žena.

Vtom vešla dcera. Podívala se plaše na otce, ale vidouc jasnou jeho tvář, nabyla myslí. A tak to začalo.

Jan Jeníkův znal Aninu již dávno, neb ač byl za hranicemi, v cizozemsku, byl v sousedství, a ni jazyk, ni víra neodlučovaly od sebe poklidných těch hraničářů. Jen to bylo divné, že mladý Jeník si Domáňovy dcery dosud tuze nevšímal; ostatně nemohlo žádné děvče ve vsi o sobě říci, že by nějak po něm očkem házel. Jan pocházel z čisté usedlosti, s bratrem podědí jednou pěknou věc, a jonák byl urostlý, mírný a usedlý, sumou na svůj věk velmi rozšafný. Teď pojednou vyprovodil Aninu nahoru na samotu; od té neděle zašel si tam častěji, až o něm po vsi říkali, že chodí za Aninou. Tak tomu také bylo.

Ovšem mnohá matka ve Stroužném si pomyslí, že je dost děvčat ve vsi, a hodných, že by mladík nemusil chodit do Čech. Zapomněla však, že sama je Češka, že strouženští hoši obyčejně chodívají sobě „za hranice“ pro nevěstu.

Nahore u Domáňů Jeníka pěkně vítali. Nejraději ho ovšem Anina vídala. Nebývala nikdy ve společnosti, tu na samotě málokdy se mohla rozhovořiti, poněvadž ani otec ani matka nebyli velkého povídání milovníci. Ani teď se nestala hovornější, ač v duši stala se jí úplná změna.

Anina by nebyla s to, aby s někým jiným, ani s matkou, o citech svých promluvila. Ale na vyjasněné tváři, na veselém poklidu, v celém chování zračila se tichá blaženost. A matka jí dobře porozuměla. Vídala, jak často, myslíc, že není pozorována, vyběhla si pod višně, aby odtud na dol se podívala. Nevyhlížela Jana, vědouc, že tou dobou nemožno mu přijíti, ale chtěla zajisté zahlédnouti jen ves a jeho stavení.

Ba jednou, kdy Anina se domnívala, že rodiče jsou za stavením na poli, vystoupila na vysokou šedou skálu, u které se s Jeníkem poprvé zastavila, a tak se na dol zadívala a zamyslí, že netušila, kdo ji pozoruje; nedověděla se o tom, neboť matka, jak zadem tiše přišla, tak opět odešla.

Jeník chodíval nahoru k Domáňovům, poseděl s Aninou na lávce pod višněmi, častěji však na stupni šedé skály. Ve světnici jen málokdy se stávil. Pobyl, poseděl, Anina ho pak, když odcházel, kousek vyprovodila; tak se měli oba rádi a byli spokojeni a šťastni. Vídali se v neděli odpoledne, také často všedního dne vpozdvečer. Anina nepověděla, jak se na chvíli ty těšila, jak jí bylo volno na šedé skále vedle Jana, kdy Bor a všechny vrchy kolem byly v růžové záři zapadajícího slunce, kdy soumrak zacláněl všecku krajinu, kdy večerní vítr šuměl kolem samoty a ze stmělých údolí ozvalo se ztlumené klekání. A staří byli spokojeni, vidouce, jak jejich dcera je, a dá Bůh, že bude šťastna.

Domáňka měla staršího bratra, jenž měl usedlost v Čechách dále od hranic. Ze samoty bylo tam dobře tři hodiny. Ten bratr ženil syna, jemuž musila Anina za družičku. To už bylo dávno jako ujednáno, a Anina se dosti na tu svatbu těšila. Ale co měla Jana, byla by raději, a to bez všeho zármutku, doma zůstala. Nebylo však možná, a tak se s tatíkem na svatbu vypravila.

Třetího dne se vraceli. Anina se nadála, že jí Jan přijde naproti, a také přišel. To ani starému nebylo nic divného; ale teprve druhého dne časně ráno se podívil, když Anina stanuvši u okna, vykřikla úžasem.

Slunce před chvílí se vyhouplo ze zlatorůžového lože a vzneslo se nad skalnaté temeno Boru. Doliny byly ještě v chladném ranním stínu, ale na samotu Domáňovu proudilo již zlaté světlo. Vše skvělo se v něm, i veliká šedá skála, a na ní – hle! To bylo to, proč Anina vykřikla, proč Domáň se podívil. Jako by se jí někdo kouzelným proutkem dotkl, plochý vrch její i část boků na obou stranách rozkvetly pestrým kvítím. Na schůdkách ve skále vytesaných stál květináč vedle květináče a v každém čerstvá kvetoucí nebo na květ ženoucí květina.

Domáň otevřel okno. Ranní vítr zanesl až k němu příjemnou neobyčejnou vůni. Anina byla již ta tam, již stála u skály, již prohlížela zarosené květiny, fialy, rezedu, růže a jiné, jakých za oknem ani ona ani žádná dívka ve vsi neměla.

Teď přišel také otec i matka šelmovsky se usmívající, a ta konečně prozradila, jak Jeník, když na svatbě byli, stupínky ve skále vytesal a dnes na úsvitě květiny, které snad někde v městečku opatřil, sem zanesl.

„Pánbůh vám dej štěstí!“ řekl starý Domáň na to a byl nějak vážný.

Anina slov jeho ani neslyšela. Tak byla překvapená a dojatá.

Léto minulo, podzim také. Jan chodíval nahoru na samotu jako zjara, jenže nemohl už s Aninou sedat venku pod višněmi nebo pod skalou. Květiny, dar Jeníkův, jež na jejím temeni po celé léto kvetly, bylo nutno dáti do světnice. Některé povadly a jen semeno zůstalo; Anina je pečlivě uschovala. Jeník chtěl, aby ještě na podzim svatba se konala, ale starý Domáň rozhodl, že až po žních příštího roku.

Napadlo sněhu, byly vánice, že samota „v končinách“ skoro celá zapadla do závějí. Než Jan Jeníkův vřdycky si našel nahoru cestičku, ať byl mráz, ať fičela větřice a honila sloupy sněhové před sebou. Ve vytopené světnici u Domáňů bývali všichni spokojeni, když Jeník tam meškal, a všichni se těšili na jaro, nejvíce mladí. Domáň už s Jeníkovými ujednal, že Jan po svatbě se přistěhuje nahoru na samotu, aby tu pomáhal, kdež bude jednou úplným hospodářem.

Když pak dlouhá zima minula, a na dol i na vrch přišlo jaro, když Anina byla nejšťastnější a v duchu se nejvíce těšila, začal starý Domáň kaboniti čelo; to bylo jmenovitě jednou v neděli, když z městečka se navrátil. Přemohl se však, a neřekl ani ženě své, co ho tíží.

Ještě doufal. Domáňka myslela příští neděle, že muž do městečka nepůjde, neb bylo deštivo. Ale šel, a přišel navečer domů tak, že už žena zpozorovala na něm změnu. Ale neřekl ani slova. Ve čtvrtek nato, vzav si nějakou záminku, zašel opět do městečka; vračeje se, zastavil se ve vsi pod Borem u rychtáře a pak také u Jeníků.

Soumračilo se, když stoupal nahoru na samotu; nastávající zeť ho doprovázel. Žádný z nich nemluvil. Když pak už se blížili a Aninu pod višněmi čekající zahlédli, řekl starý Domáň: „Ještě nic neříkej. Pamatuj se!“

A vida, jak Anina jim jde vesele vstříc, dlouho se nezdržel a kvapil do stavení. To bylo v ten čas, kdy obilí odkvetlo a na dolinách už počalo žloutnouti. Anina i matka chystaly se na svatbu, která byla již přede dveřmi.

Mladá nevěsta vůbec netušila, co se děje. Otec ani ženich nepověděli, na té samotě sotva čeho se doslechla, a svět byl jí jako daleké moře, o jehož ruchu, zmítání a zhoubném vlnobití ničeho se nedověděla. Netušila, že se tam ve světě sbírají, shánějí mračna, že se chystá bouře, jejíž stíny už zakalily veselou mysl ženichovu a spokojenost otcovu. Ten nejdříve se o nebezpečnosti dověděl v městečku z novin. Proto tam nyní tak často chodil, aby se dověděl, potvrzují-li se hrozné zvěsti.

Pak již i dolů do vsi zabloudily. - Synové, co sloužili v Kladsku nebo v Berlíně, psali domů, že se mnoho mluví o válce. A již to také „do končin“ až na samotu ze vsi proskočilo, když dva mužové ze Stroužného musili nakvap přiraziti k svým plukům.

Anina leknutím zbledla. Jan byl pruským vojákem. Matka už nějaký čas o všem věděla.

Teď těšila dceru a těšil ji i Jan, když navečer přišel. Ten nejvíce uspěl...

Ano těšil, potěšil, ale druhého dne na smrt zarmoutil. Přišel i jemu rozkaz, aby se neprodleně dostavil ke svému pluku. - Přiběhl nahoru se rozloučit. Starý Domáň nadarmo si namlouval, že válka ještě není vypovězená, že to je jen příprava a opatrnost, ale umlkl brzo, poněvadž viděl, že slova jeho nic neplatí, a poněvadž jim sám nevěřil.

Anina nenaříkala, nelomila rukama. Bylo však na ní dobře viděti, jak je nenadálou ránou omráčená. Byla jako v hrozném vidění. Když všichni ze stavení vyšli a ona s Janem stanula u šedé skály, na níž zase kvetly a voněly květiny jím darované nebo z jejich semene vyrostlé, tu objala křečovitě svého ženicha a položivši hlavu na jeho prsa, plakala, až srdce usedalo.

Nazítří šla s otcem svým dolů do vsi, aby ženicha vyprovodila. Zdálo se, že se poněkud upokojila. Kdo se však podíval na její oči od pláče zardělé, na líce zbledlé a všecku sklíčenou postavu, ten tomu klidu porozuměl. Když pak vyšli za ves a blížili se k místu, kde bylo se jim rozloučiti, řekl Jan, smutně se usmívaje: „Vidíš, Anino, ještě je to dobře, že to přišlo před svatbou...“

Ona však vzhledla k němu skoro vyčítavě a pak přitulivši se, pravila: „Budu navždycky tvou, jako by nás oddali!“

Netrvalo to dlouho a na samotu přišel starý Jeník oznámit, že francouzský císař vypověděl jim (Prusům) vojnu, a že všecko vojsko se hrne k francouzským hranicím.

III.

Nadešlo krvavé drama války německo-francouzské, na jejíž průběh všecka Evropa s dechem utajeným hleděla. Domáň málokdy se zastavil dole ve vsi, kde představený sice měl noviny, ale německé, pruské. Ovšem mohl se tam Domáň, třeba neuměl německy, leččeho dovědět, ale on raději si přečetl všecko sám. Také si tam nemohl od srdce promluvit. Lidé strouženští byli sice Češi, ale synové jejich stáli v řadách pruských. Jen starý Jeník proklínal pány, že války lehkomyšlně strojí na zkázu chudého lidu.

Nikdy nechodil Domáň tak často do městečka jako nyní, ne tak k vůli pobožnosti, ale k vůli novinám. Odtud nosil zprávy: že německé vojsko překročilo francouzské hranice, že se již srazili s nepřítelem, že zvítězili, že vojna už opravdu začala. V městečku znali helveta a věděli, jaký je písmák-čtenář. Ale teď se přece divili, že se tak zabral do té vojny.

„Ten si toho dnes ponese! Na celý týden bude míti co vypravovati.“ Tak si myslili, ale mýlili se. Domáň doma málo říkal. Pověděl, co bylo nejnmutnější, mnohé, co by dceru znepokojilo, zamlčel. Tak četl o boji u Wörthu, o hrozném krveprolití a ztrátách dvou denní bitvy u Gravelotte a St. Privatu, ale o všem tom nepověděl, formuluje své bulletiny obyčejně v ten smysl, že Prusové postupují.

Byly tenkrát parné dny a teplé noci. Co noc sedalo několik nejhorlivějších čtenářů na kamenné lavičce před poštou, čekajíce, až přivezou noviny. Přijížděla pošta až k půlnoci, a teprve druhého dne byly roznášeny časopisy a psaní. Tak dlouho čekati nebylo

možná. Z ochoty vydal poštmistr list ještě v noci, a již kvapili horlivci do hospody, kdež ostatní čekali. Tak bylo den co den; četli, vyslovovali hrozně francouzská jména, hádali, rozumovali.

Za zářiové teplé noci zjevil se před poštou znenadání Domáň. Ti, co na noviny čekali, byli velice překvapeni; v ten čas nikdy nepřicházel.

„Ještě nepřijela?“ tázal se. „Už by tu měla býti,“ dodal.

„Povím vám novinu, francouzský císař je zajat i s armádou,“ řekl jeden ze sousedů. Ostatní se dali do smíchu.

„S takovou dnes přišli i do Stroužného. Přinesli to někde z Radku,“ potvrdil zprávu Domáň a pokračoval: „Také tomu nevěřím. Měl jsem tak trochu sem cestu, a proto jsem se hned rozběhl. Když už tu jsem, počkám.“

Usedl vedle nich. Za chvilku ozvala se tichou nocí poštovní trubka. Domáň s ostatními čekali venku. Ozářeným oknem kanceláře bylo viděti, že ten, jenž pro noviny došel, nemoha se dočkat, již uvnitř pod lampu se postaviv, je rozbalil, a teď ozvalo se hlasitě jeho vykřiknutí. Dománěm to trhlo.

„Je to pravda!“ ozvalo se mezi dveřmi. „Všecko je v zajetí, císař, generálové, armáda,“ dodal pak ten soused a spěchal k hospodě. Ostatní za ním. Dnes hlasitěji než jindy ozývaly se tam výkřiky úžasu.

Domáň se vracel zamyšlen. Byl rád, že už tak pozdě, že mu nebude s nikým mluvit. Ale žena i dcera na něho čekaly a byly veselé, zvláště Anina. Ta dosud skoro denně chodila dolů do vsi k rodičům Jeníkovým ptát se, přišlo-li psaní. Bylo to skoro pokaždé nadarmo, a jen dvakráte se dověděla, že psal jim, a také jí odevzdali psaní. Teď už dlouho nic nedostali, až dnes samý večer a bez prodlení poslali po skotákovi „do končin“ psaní Anině.

Jeník psal už z francouzské země. Byl zdravý a veselý, doufal, že se šťastně navrátí, těšil se na Aninu, mluvil o svatbě a budoucím pokojném čase. Odtud to neobvyklé veselí v Domáňově chalupě. Tvář mladé dívky se vyjasnila, naděje se uhostila v její duši.

Když to všecko Domáň vyslechl, tu se také zaradoval; ale o nové bitvě, o krvavém dnu u Sedanu se ani slovem nezmínil. Ulehli, žádný však nespál. Matka myslila na dceru a tatíka soužila dnešní zpráva jako noční můra. Bylo mu nějak nevolno a veselé dceřiny noviny nebyly s to, aby zlý dojem zapudily. Pomyslel si, že to nějaké tušení, a když si vzpomněl na Aninu a její veselí, bylo mu jí nějak zvláště líto.

Té však bylo volněji, neplakala dnes v tichosti a šeru své komůrky, jak zhusta se teď stávalo, ale pokojně usínala. Viděla starou skálu před oknem, na ní několik květináčů, viděla cestu na dol se stácející a v šeru teď mizející. – Až tudy Jan přijde, až tudy zase bude choditi! Však už ne na dlouho, nebo zůstane tady, u nich, navždycky.

Kolem končinské chalupy všecko utichlo, jen od Boru vanul noční vítr a zanášel sem temný hukot širého lesa. A kdyby ty myšlenky a sny mladé dívky zaletěly v dál, do druhé až cizí země, tož by se zastavily ne pod stanem, ale na poli sedanském, krví sytém, u hluboké šachty, kde smrt srovnala Francouze s Němci.

Co bylo „v končinách“ na samotě, to těžko povídati. Přišlo úřední ohlášení, nebylo žádných pochybností a jiskřička naděje potuchla. Když Anina tenkrát nad listem jí došlým tolik se radovala, byl už Jan mrtev.

Nadešla noc zármutku. Tu hledal Domán světlo útěchy a posily ve svých knihách, ve staré Komenského Hlubině bezpečnosti. Ale když starý pevný helveta se podíval na ženu hluboce zarmoucenou, na dceru bledou, neplačící, jako bez ducha tu sedící, tu zatřásl se mu hlas, an četl: „A což mám trhati maso své zuby svými a duši svou klásti v ruku svou? Raději před ním, soudcem svým, kořiti se budu, a by mne i zabil, doufati v něj budu; neboť on jest spasení mé.“

Zase nadešlo jaro, zase obcházel Domán se ženou roli svou, ale bez naděje, bez jistoty. Na šedé skále u stavení kvetly zase a voněly květiny, a pod nimi na spodním stupni sedala Anina v podvečer i v neděli za volných chvílí a hleděla v zamyšlení svém dolů na ves i vzhůru na Bor, na jeho tvrdý skalnatý vrchol, v jehož bludišti našla štěstí své i svůj zármutek.

Byla již klidnější, mlčela, nenaříkala. Ona však i tehdy mlčela, když byla nejšťastnější. Jen jednou ji viděli, že se nepřemohla. Stála v podvečer u milé skály, tu pojednou zdola ze vsi se ozvala hlučná střelba, pak hudba, výskot. Na temeni táhlého Boru a ostatních hor i vrchů, v okolí a dále do Pruska zaplanuly mohutné plápolavé ohně, všecka večerní pohorská krajina zvučela hřímáním střelby a hudbou.

Anina stojíc u skály, naslouchala a dívala se, za okamžik pak se dala do pláče a odběhla do stavení. Nemohla hleděti na slavnost sedanskou. Dnes rok, co ženich její na dalekém bojišti sedanském vykrvácel. Na záspi stál starý helveta a zamračeně hleděl dolů na českou ves, ana oslavuje, jása.

Dole v kostele strouženském visí tabule, na níž napsána jsou na památku jména těch jonáků a mužů strouženských, kteří padli za války francouzsko-německé. Na žádné nebude vřeleji pamatováno jako na jméno Jana Jeníka. Zůstala po něm nevěsta, kteráž nezapomene, co mu slíbila, než se rozloučili.

(1881)

ANČÁR

Draboňovi se od maličkosti zle dařilo, a neštěstí bylo neustále s ním. Milou mu provdali za jiného, a teprve když jeho sok zemřel, uvedl mladou vdovu k oltáři. Tenkrát se poprvé z duše zaradoval. Jak rád pospíchal navečer z dalekého lesa, kde stromy porážel, do své chalupy! – Jindy nocoval pod zelenými stromy, ale teď čekaly na něj žena a malá dcera. Ale chudák! Kdyby byl do řeky spadl a topě se, skály se uchytil, byla by se i ta s ním utrhla. Za tři léta odvezli mu milou ženu po kamenité cestě dolů do vsi – na hřbitov. Byl to osud.

Teď už nechodíval, když byl v lesích, na večer domů, ale nocoval zas pod šumící střechou lesů. Tak smutno mu přece nebylo jako dříve. Tam houštinou se míhá modrá suknička, teď rozdělily se větve křoviny a u plápolajícího ohně stojí Draboňova dceruška. Nese v ručkách suché roští. Zas ubíhá a bloudila by lesem, ač již večer nastal, kdyby ji tatík zpět nezavolal.

„Pojď, Ančko, pojď, tu sedni, tak.“ A starý jí vytahoval nejlépe upečené brambory z ohně, mazal jí chléb máslem a sám ukusoval suchý neb jen tvarohem pomazaný. Měl ji tak rád; však už nikoho na světě neměl. Dceři jeho „Ančičce,“ jak jí říkával, bylo dvanácte let. Ale to by žádný neřekl. Veliká a silná byla jako děvče patnáctileté a divoká jako hoch. Nu, nedivte se, vyrostla jako dřevo v lese.

Když táta porážel v lese buky a jiné stromy, běhala po lese se stráně na stráně, zatoulala se na paseku, setkala se se skotáky a dováděla s nimi. Vyrovnala se jim ve všem. Pěkně zatopila, podtrhovala směle brambory a pekla, písniček uměla také dost. Slýchala je v lese od drvoštěpů. A když unaveni se usadili, vypravovala jim povídky, až na ni koukali. Všecko, co jí táta navečer u ohně vypravoval, zas jim pověděla, o polednicích, o klekánicích, o hasrmanovi a o vyžlatech, která se lesem prohánějí. Táta její sám prý je viděl, když jednou za měsíčné noci šel Vítovými doly. Starého Matouška pronásledovali z lesa až domů. Myslil, že už má pokoj, ale když se oknem na dvoreček podíval, viděl, že se vyžlaty hemží. Malí pejskové obskakovali stavení a štěkali.

„Však já vám,“ myslil Matoušek a vzal se stěny brokovnici a střelil do nich. Ráno pak našli ho u okna omdlelého. Měli ho co křísiti.

„A nebojte se, že na vás přijdou, když v lese spíte?“

„A jak by nám mohla co udělat. Než usneme, udělá táta na pařez, u kterého se položíme, tři kříže a pak už nemají vyžlata žádné moci.“

Najednou to zašustilo v trávě a něco se mihlo přes kameny. Polekání hoši uskočili. Co to jen bylo?

„Hadová panenka!“ Ančka se zasmála a běžela za ještěrkou. Chytla ji mrštně a pak ji zas pustila. Hoši se divili, ale žádný nic neřekl.

Do školy mnoho Anna nechodila. Od jara do zimy byla na polích a v lese, a jen na zimu zůstala s otcem pod doškovou střechou chudé chalupy. Domlouvali dost lidé Draboňovi, aby dal dceru někam do vsi, že když ji bude neustále mít u sebe a když se bude s ní tak „kotit“, že zvlčí. Ale Draboň nemohl se odloučit od svého jedináčka, kterého tak miloval. Udělal jí všecko, co jí na očích viděl, každý groš, který klopotnou svou prací vydělal, byl její, a Ančičce se mnoho do vsi nechtělo. A přece se s ní musil rozloučiti.

Bylo na podzim, zrovna před srbeckým posvícením. Anna seděla u studánky s děvčetem ze vsi, které přišlo na stlaní. Povídal si o zejtřejším posvícení. V tom běžel kolem Smrček, jenž s Draboněm pracoval, všecek uzípaný a volal: „Běž ,na zady‘, Ančko, běž – ale hned!“ a zas spěchal dále houštinou.

Anna udiveně za ním pohlížela. Pak pádila jako laň „na zady“, kde její otec porážel. Tam ležel ubohý, na klíně svého soudruha, celý zakrvácený. Ještě dýchal. Zablesklo se mu oko, když uviděl svou Ančičku, chtěl něco promluvit, ale proud krve vyhrkl mu z úst, a poutivý Draboň dokonal.

Poráželi buk, jenž nešťastně padl a Anně otce zabil. Divoká Anče zbledla a hořekujíc, klesla u mrtvého otce. Pozdě přišel Smrček s lidmi.

Musila se rozloučit s lesy, horami. Už jí nikdo za večera u praskajícího ohně nevypravoval pohádky, už jí nikdo nevybíral brambory a nemazal chléb máslem. Anna byla ráda, když měla tu skývu, že se mohla najíst, neboť Suchánek nenajedl se sám dosyta, tím spíš aby dal takovému vyžletí najísti. Nevzal si Annu k sobě z lásky a milosrdenství. Říkal sice, že ji vzal co daleký příbuzný a že má s ní jen trampotu. Uteklo mu ale děvče, které ve své chalupě měl. On sice se dřel od rána do noci a žena jeho také, ale přece nemohl všecko postihnouti.

Ančka musila dítě chovat, soukat, uklízet, a když dorůstala, v chlévě i na poli pracovat. Za to měla sporou stravu, nějaký ten obnošený šat a nadávky, neboť nikdo neudělal hladovému Suchánkovi dost. Už také ubohému sirotku neříkal nikdo Ančičko. Suchánková na ni volala „Anka“ a vyzáblý její muž křičel: „Ty Ančáre!“ – A to „míno“ jí zůstalo.

Mrzelo to Annu zpočátku, ale, můj Bože, nač člověk nepřivykne! Kterépak děvče všecku tu slotu by vydrželo, co musila Ančár vystát. Od rána do noci byla jako na koni a přec, měli byste ji vidět. Vyrostla jako jedle štíhlá a při tom byla silná a mrštná. Byla hnědé tváře a černých vlasů, a černé její obočí bylo pěkně klenuté a skoro až v jedno srůstalo. Říkávají, že takoví lidé jsou zlí, ale to se u Ančára mýlili.

Nejveselejší byla, když ji poslali, aby pásala krávu a kozy.

Tu byla jako ptáček z klece ulétlý, tu jí bylo jako za jejího dětství. Zazpívala, zadováděla si, a když na kopečku stojíc, zahalekala: Eva-lauva-lauva-úh, hned ji všichni známí poznali.

A skotáci až za lesem říkali: „Ah, Ančár pase na Homolce.“

Na pastvě zapomněla na všecko soužení v Suchánkově chalupě, spadla z ní všecka starost. Vyzpívala všechny písně, a když jí došly, skládala sama:

Ten starý charapát, nechtěl nic doma žrát.
Šel za Machov, šel do Lhoty,
sežral kozu i s kůzlaty, ten starý charapát!

To bylo o Suchánkovi, protože o posvícení šel raději k přátelům do Lhoty, kde také posvícení slavili, aby nemusil nic strojit. Ančár musila zůstat doma a hlídat. Někdo tu písničku slyšel a hned ji zpívali po vsi, a smáli se Suchánkovi jenž byl pořád hladový jako vlčinka. Však za to Ančár měla. „Ty, Ančáre, ty!“ A již ji bil. Ani se nezamračila, smála se v duchu tomu, co vyvedla.

Ančáru bylo devatenáct let. Nadarmo nejedla chléb. Udělala všechno ve stavení, neboť Suchánková byla kašlavá a mnoho neudělala. Muž její postavil druhý stav a Ančár dělala jako tovaryška v zimě za stavem. Za ten nějaký groš mzdy pořídila si sukni i pestrou žalinku. Tak jí to pěkně slušelo. Ani si hoši nepomyslili, že Ančár je takové hezké děvče. A což teprve u muziky! Všichni koukali, jak se uměla hbitě v kole otáčet!

Dost a dost měla tanečníků, žertovali, ten i onen začal opravdověji, ale ona se všem vysmála, všechny uměla odbýt ostrým jazýčkem. Kdo by to řekl do toho děvčete, v lese vyrostlého! K muzikám vždy utekla oknem, aby Suchánek nevěděl, že někam jde. Nestálo by to za hubování druhého dne. Pořád by jí vyčítal, že pro muziky nic nedělá, že sedře šaty atd. Jaké on měl vejvody!

Před velkonocemi Suchánková ulehla. Bylo jí den ode dne hůře. Suchánek mrzel se nad tím, huboval stranou nad tou nemocí. Malou měl útrpnost se svou ženou a brblal často, že se teď mnoho prozahálí. Ančár musila dvojnásobně dělat. Kdyby jí nebylo, zle by se Suchánková měla. Nemoc se horšila. Doktora muž nezavola, ač se Ančár nabídla, že pro něj půjde. „To by tak bylo, vyházet peníze doktorovi a do hapatyky, a nic by nepomohlo.“ A tak připravovala Ančár jen domácí prostředky, jak kdo co poradil.

Přišla sousedka a poradila to a to koření. Sháněli je po celé vsi, ale nikde nebylo. Bylo vzácné, neboť rostlo až pod Sněžkou. „Jestli ho nemá stará Mrázková, co umí úbytí zažehnavat a oustřele zaříkavat, tak je nedostanete nikde.“

„Já dojdu pro to koření!“ nabízela se Ančár.

„Počkáme do rána!“ povídal Suchánek. Chtěl, aby Ančár do večera oddělala práci na stavu.

Suchánková sténala, ač byla trpělivá a dost se přemáhala.

„I půjdu přec!“ povídala rozhodně Ančár.

„Eh, pro mne!“ Protivilo se mu sténání ženino.

Smrákalo se a stín stromů na zahradě srostl v jeden veliký. Ančár vzala loktušku

a vyšla. Na prahu se zastavila. Viděla zářící večerní hvězdu nad temným lesem. Nebe bylo modré a jasné. Ale do Machova bylo hezký kus cesty k staré Mrázkové. Jiná by se snad zachvěla, že má jít v noci o samotě lesem a poli, Ančára nic nelehalo. Lesy a houštiny byli dobří její přátelé a hvězdy, ty jí byly nejmilejší. Zpívala si písničky, které hory po ní zahučely. Bylo pozdě, když k Mrázkové dorazila. Stařena sic bručela, vyptávala se kdo a co, pak ale dala koření a poradila, jak s ním, a že se zítra po ranní u Suchánků stává.

A zas už mířila Ančár domů, spěchajíc. Chtěla si nadejít, a proto nešla cestou obyčejnou. Uhnula se z cesty, jdouc pěšinkou vedoucí poli, pak prošla temným lesem a již byla na jeho kraji. Před ní v tichosti noční dřímával palouk, kol do kola temnými lesy obkličeny. Tráva jeho již vyrážela a v záři měsíce bělala se časná „buličí oka“ pokrývající tu a tam celá místa. Bylo ticho. Jenom potok tekoucí od lesa šuměl prudce. Bylo na jaře. Rozbujnil se. Temné olše tu a tam na břehu stojící klonily vážně dosud nezelenající se koruny, jako by ještě dřímaly svůj zimní sen.

Na chvíli se Ančár zastavila. Bylo to místečko v tom posvátném tichu a bledém světle tak krásné. Často sem za dětství zabloudila, neboť tu bývala nejčasnější kvítka a nejednou tam odpočívala na stupních kamenné sochy stojící napravo něco výše ve stínu na kraji lesa. Říkali tam „u kapličky“. Pak zas spěchala a již byla u potoka.

„Lajčka“ ale byla jarní vodou stržena. Potok byl dosti široký, ale Ančár se dlouho nerozpakovala. Navrátila se, aby se rozběhla, a již chtěla učinit skok.

„Že nepřeskočíš?! Počkej, já ti pomohu!“ zaznělo od lesa.

Ančár sebou trhla a obrátila se. Ze stupňů kapličky povstal mužský, jehož, odpočívajícího zde ve stínu, prve neviděla.

„Počkej!“ volal ještě jednou, blíže se k Ančáru. Ale již se rozběhla, sukně zavlály, hop a již stála na druhém břehu. Jako laň skočila. Viděla, jak se neznámý rozbíhá, teď skočil, hahaha! Noha se mu sklouzla na vlhké půdě a padl na kolena zrovna před Ančárem. Čapka mu při tom slítila s hlavy. Zář měsíce padla mu do tváře, kterou obrátil k Ančáru. Byla pěkná. Černé kadeřavé vlasy padly mu do čela, oko temné zářilo a pod nosem černala se mu vousiska. Měl na sobě vojenský plášť. Vypadalo to, jako by před Ančárem klečel v obdivu. Skutečně jevila jeho tvář překvapení, obdiv. Ančár stála před ním jako přimražená. Chtěla se mu vysmát; podivno, smích jí přešel. Dívala se upřeně na mladíka, divila se. Byla by se dlouho na něj dívala. Loktuška jí spadla z hlavy a bohaté černé vlasy, v rulíky spletené, padaly jí přes ramena. Byla krásná v tom okamžiku.

Přes měsíc plul mrak a setmělo se. Probudili se. Voják se zasmál a prohodil: „Tys vyhrála. No, nemrzí mne to!“

Ančár se usmála a otázala se: „Jdeš do Bezděkova? Půjdeme spolu.“ A šli.

Poznali se. Voják byl Bornů Josef a sloužil již sedmý rok; od té doby, co ho odvedli, nebyl doma. Dostal se z Itálie do Čech do Josefova a šel nyní na nějaký čas domů. Zašel si do Machova cestou k strýci a tam se opozdil. Pěkně mu slušely vojenské šaty. Byl velký, štíhlý, jako mladý buk. Pořád něco hovořil, vypravoval a jak pěkně! Tak Ančár ještě nikdy neslyšela. Pak jí vzal za ruku. Celá se zachvěla. Ruku jí ani nepustil, a když ji stiskl, cítila Ančár, že jí srdce zabušilo, že se jí zatajil dech a přec se musela na něj usmát, velké své zářící oči na něj upřít, pak se zas styděla a oči sklopila. Cítila, že jí líce planou.

Bývalá smělost a veselost ji opustily.

Již přišli k chalupě, kde byli jeho rodiče. Stála o samotě u lesíka před vesnicí. Tu jí šeptal, že je v pondělí binování a že mu může binovaného dát napřed.

„A co bych ti dala?“ tázala se s úsměvem. „Hubičku!“ a již objal ji kolem pasu a vtiskl jí vroucí políbení na rty.

V ten okamžik jako by Ančára chytla závrať, nemohla ze sebe slova vyrazit, krev se jí hnala do hlavy. Vytrhla se mu a již ubíhala ke vsi. U chalupy se teprve zastavila. Srdce jí dosud hlasitě bilo. Jako zmatená připravila Suchánkové koření, a když tato usnula, nemohla Ančár ani oko zamhouřit. Pořád viděla tu pěknou tvář ozářenou měsícem, cítila žhavé rty na svých.

Povídal jí Josef: „Tys vyhrála!“

Mně se zdá, že Ančár prohrála. A prohrála... Ztratila svou veselou mysl, neboť všechno její myšlení bylo u Josefa. Smávala se dříve, když jí říkali, že ten a ten za ní chodí, že by jí chtěl. Ale teď! Krev se jí rozproudila, srdce zabušilo, když Josefa uviděla. Mluvila s ním málo, neboť nemohla vycházet, když dosud Suchánková stonala. Když s ním ale mluvila, pak celou noc o tom přemýšlela a vážila každé slovíčko.

V neděli po Velikonocích byla první ve vsi muzika. Ančár slyšela zvuky hudby až k ní do světnice zaznívající. Každá žilka v ní hrála. Tvář se jí nachem zbarvila, srdce se prudce rozzvučelo, když pomyslila, jak by to krásné bylo, kdyby si dnes v náručí Josefově zatančila.

Když již k půlnoci se chýlilo a u Suchánků usnuli, nedalo to Ančárovi. „Na chvílku jen odskočím,“ povídala sama sobě. Vzala střevíce do ruky, vyhoupla se z okna – a padla do náručí Josefovi. Radostí vykřikla.

„Čekal jsem dlouho u muziky. Tys nešla a nic mne tam netěšilo. Proto jsem se sem přiloudal, abych se podíval, proč nejdeš,“ šeptal Josef a tiskl Ančára radostí opojenou. Šli.

Tak už dlouho neviděli nikoho ve vsi tancovat. Po chvílce chtěla Ančar zas domů, ale mnoho ji Josef nemusil přemlouvát. Líce, oko její plálo, zas se vrhli do kola, tančili, rejdlili, prudce, vířivě tak, až šla kmotrám u kamen hlava kolem.

„To přišli dva divousové k sobě!“ říkalo se kolem. Hoši se ušklibli a děvčata záviděla Ančárovi toho pěkného štíhlého vojáka. Půlnoc přešla, když šla Ančár domů. Josef s ní šel zvolna, maje ruku svou kolem hrdla jejího ovinutou a šeptal a šeptal. Mohl by to někdo dříve u Ančára zkusit!

V noci se Suchánková probudila a marně se ohlížela po Ančárovi, jež ale daleko nebyla. Tam na zahrádce pod jabloní stála s Josefem. Již se nebránila, když ji líbal. Z hospody zněly ztlumené zvuky písně, krásná noc, Ančáre!

Dnové ubíhali. Ten divous Suchánků žil jako ve snu. Ve dne při práci se často Ančár zamyslí a bloudila Bůh ví kde.

„Ančáre! pitomá! Co zas lelkuješ!“ budil ji drsným hlasem Suchánek.

Večer přiloudal se Josef na konec zahrady, kde stál starý ohnutý bezový strom a vedle husté křoví. Tu již ho Ančár očekávala. Tu šeptal, sliboval jí. Ach to srdce prosté, planoucí vřelým citem, jak slabé jest!

Za nějaký čas musil Josef zase na vojnu. Těšil plačící, než rok uplyne, že již přijde domů nadobro, pak že... Poslední noc plná blaha a bolu! Když osaměla, temná bázeň jí skličovala srdce. V noci ji míjel spánek, a když usnula, viděla ve snu Josefa a často teď se jí zjevil nebožtík táta.

Josef slíbil Ančárovi, že bude psát. Minul týden, a psaní nedocházelo. Kdyby slyšela, co Josef svým kamarádům vypravoval! Po čase slyšela rozličné zprávy o Josefovi, jež jí srdce zraňovaly. Našel si v kraji bohatou nevěstu. Tam se ožení a přijde z vojny se ženou. Tatík mu chalupu pustí.

Ančár nechtěla věřit. Nevěděla, že Josef po sedmileté službě na vojně se změnil, že měl srdce neupřímné, že jen rozkoší si hleděl. Viděl to tak ve světě, neměl to za zlý čin; a Ančár ho tak měla ráda! Tolik jí sliboval, ale nepíše. Neozývá se. Bylo jí úzko. A když poznala, že jest jiná, zbledla a jako bez ducha klesla na stolicí.

Ráno když šla na trávu, potkala Mařenu sousedovu. Ta jí uštěpačně povídala: „Jestlipak víš, že se bude Josef ženit? Včera poslal domů psaní a žádal za postup.“

Ančár se zachvěla, vše před ní se mlhou pokrylo. Myslí, že v ten okamžik umře. Sotva se udržela na nohou. Pak už po vsi její stav poznali. Suchánek se rozlítl a vyhnal ji. Marně se přimlouvala za ni jeho žena, která se již uzdravila.

„To by tak scházelo, ještě cizí plemeno žít!“

Ančár šla a šla, nevěděla nic, hleděla do země, neviděla úsměšky lidí. Ji tížil ohromný balvan – zrada Josefova. On ji zradil, ach on! A když byl večer, stála u potoka na palouku. Lesy kol klidně dřímaly, jen šumot potoka zněl jako slabý ohlas toho, co Ančáru hlavou hučelo. Zadívala se ve vlny potoka, vzpomínajíc. Bolest, úzkost sevřely jí srdce. Musila si odlehčit. „Josefe!“ vzkřikla a lesy po ní temným hlasem volaly: „Josefe!“ Dozněl zvuk, umřel v klínu hor, marně volala. Doplížila se ku kapličce. Klesla na stupně tam, kde nejprve Josefa spatřila. Modlila se, aby Bůh změnil myšlení jeho, aneb aby ji vysvobodil. Ráno, když vítr budil stromy, našel Ančára bdící a zahrával si s jejím černým vlasem.

Milosrdný jeden chalupník poskytl Ančárovi přístřeší. Již chovala malého chlapečka, když se měl Josef navrátit z vojny s mladou ženou „krajkou“. Otec jeho za ním odjel na svatbu.

Ančár se změnila, z tváře zmizely nach a svěžest, zhubla a byla jako stín. A Josef skutečně si přivezl mladou ženu. Byla slabá a nepřilíši sličná, ale dostala hezkou pomoc. Ančár nešla k nim do chalupy, jak to někdy svedené dívky činí, aby lála, různici plodila, peníze žádala aneb snad dokonce tam dítě své ležet nechala. Sedávala v koutku, upřeně na dítko pohlížejíc. Často při tom plakala. Bylť klučík Josefovi podobný. Již více nezpívala, leda jen temným hlasem ukolébavku svému dítěti. Často se chvěla, oko její zimničně plálo.

Jednou navečer zaobalila svého synka, vykradla se z chalupy a kráčela za ves, kde byla Josefova chalupa. Hlava jí pálila, cítila prudký tepot na spáncích. Přistoupivši k oknu viděla, jak Josef sedí se ženou za stolem, jak hovoří, jak se směje. „Vidíš, děťátko, tvůj táta, vidíš, táta!“ mluvila, třesouc se na celém těle. Šla na ni závrať. Pak se jí udělala kola před očima a vzkřiknuvši, klesla do sněhu. Dítě zaplakalo...

Když se probudila, byly zas stromy zelené. Nadlouho ji horečka připoutala k loži. První její slovo bylo: „Mé dítě!“

Pověděli jí, že je u Josefa v chalupě. Jak bez sebe u chalupy klesla, dal ji sem donést, dítě si ale nechal. Chtěla vyskočit a pro synáčka si běžet. Byla ale dosud slabá. Když se poněkud uzdravila, nedala se udržet a šla. Bylo na večer. Přišla do lesíka, za kterým chalupa byla. Unavena jsouc, musila si zde odpočinouti. Najednou ale pozdvihla ulekaně oči. Rudá zář padla do lesa, barvic stromy; Ančár vyskočila, a jako by zdráva byla, spěchala lesíkem. Na kraji lesa se jí dech zatajil, opřela se o kmen. „Hoří!“ vyrazila ze sebe. Josefova chalupa byla v plamenech.

Starý jeho otec pádil ke vsi, kam byl Josef odešel. Žena jeho hořekovala a vynášela věci na vedlejší paseku. Vítr vál od lesa a rozdmýchoval plameny, jež víc a víc se vznášely. Oblohu zbarvila rudá zář. Hustý dým, v němž jiskry v divém reji proskakovaly, valil se k nočnímu nebi. Ve vsi zazvučel na poplach umíráček; hlas jeho zněl pronikavě, žalostivě. Oheň povstal neopatrností hospodyně.

„Mé dítě!“ vzkřikla Ančár, a již letěla větrem k chalupě. „Mé dítě, kde je mé dítě?“ křičela na ženu strachem zmatenou. Lekla se bledé zoufalé dívky. „Mé dítě, mé dítě!“ křičela Ančár.

„Tam!“ ukázala žena Josefova, vzpamatovavši se. Zapomněla ve strachu na ně. A ještě jí ruka neklesla, a již letěla Ančár jako smyslů zbavená k plamenům. Vyskočila na nízké okno světnice, ještě zakmitly se její šaty, pak zmizela v dýmu.

Žena strnulá hleděla k oknu... Chvilka minula, zdála se jí věčností. Trámy praskajíce, padaly, a kde padly, tam chumáč jisker vznesl se s kouřem do výše. Ode vsi zvučel umíráček. Teď - teď - hle, Ančár stojí prostovlasá na okně, v náručí majíc dítě, teď skáče, ó, Bože – trám zarachotil, jiskry sršely – a na zem klesla Ančár.

„Pomoc! pomoc!“ křičela žena na muže.

Josef tam skočil a za chvíli nesl Ančára i děcko ve svém náručí. Položil je do mechu na kraji lesa. „Vodu, vodu sem!“ volal, ubledlý jsa v tváři.

Lidé hasili, vynášeli, co ještě vynéstí se dalo. Josef křísil Ančára. Konečně otevřely se její velké černé oči.

„Mé dítě, mé dítě...“ opakovala slábnoucím hlasem.

„Tu je, tu u tvého srdce!“

Chtěla vstát, ale hlava jí zas klesla. Byla bez vlády.

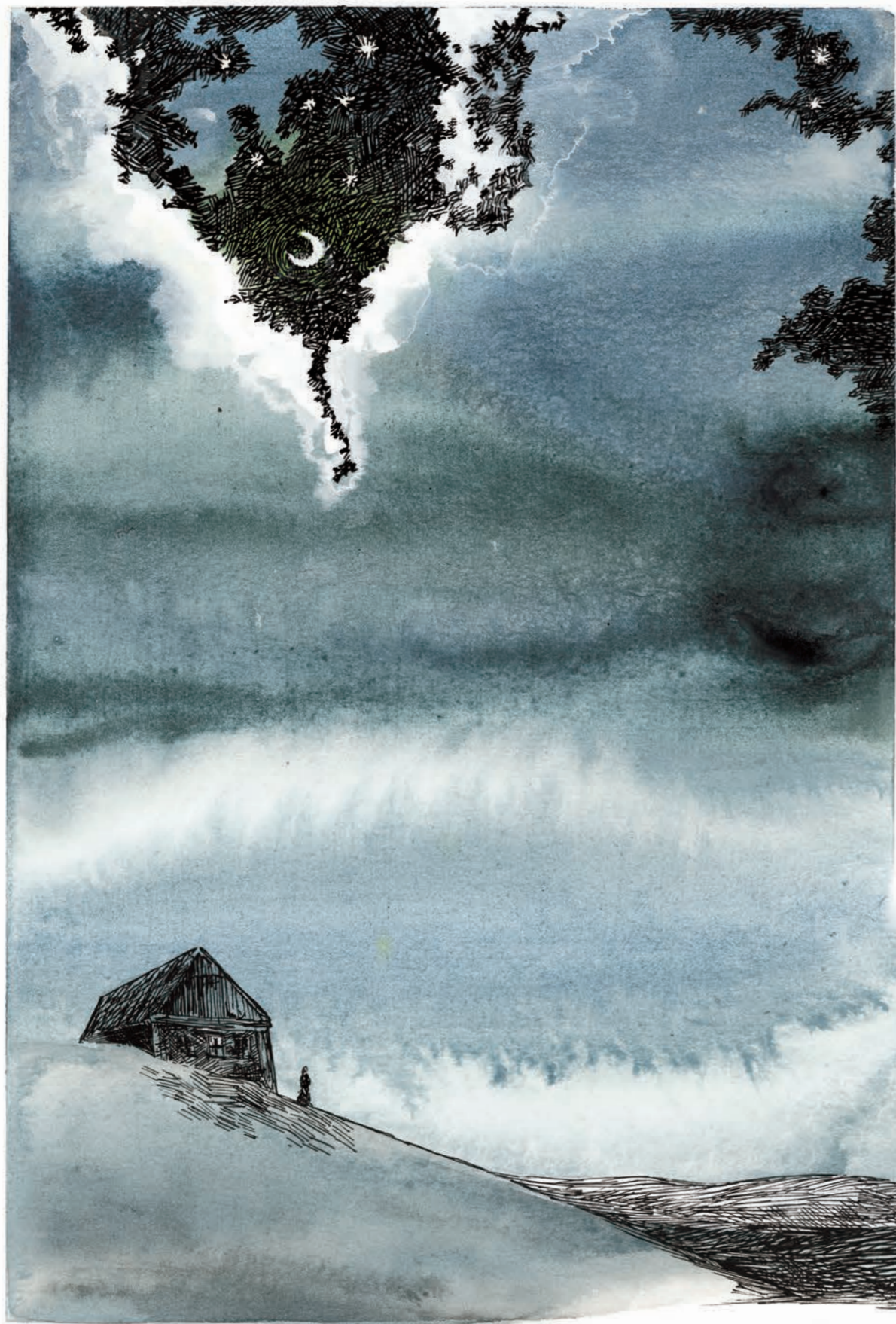
„Ančáre, Ančáre!“ volal Josef, chopiv se hlavy bledé, již kdysi tak vroucně líbával.

„Josefe, mé dítě...“ A zavřela oči navždy. Zář ohně padala na její bledou tvář.

Umíráček dozníval. Dítě bylo mrtvé. V kouři se zalklo.
Suchánková vystrojila bez vědomí svého muže Ančárovi a jejímu dítěti slušný pohřeb. Zvonku hlas jasným vzduchem roznášel se po krajině, oznamuje, že již je nesou na tichý hřbitov.
Na černých ohořelých trámech seděl Josef a uslyšev zvonek, smekl a sepal ruce. Snad odprošoval? Na pohřeb jíti se přeci ostýchal. Vedle seděla jeho žena „krajka“ a hleděla malomyslně před sebe. Kněz dlouho modlil se nad rakví té, jež tolik milovala a již láska tento hrob vykopala.
Odpustili jí všichni, také ti, co ji dříve tupili, litující ubohého sirotka, srdce ryzí – Ančára.

(1873)

V NOUZI

Bledý host k nám přišel. V zámožných statcích usadil se nezvaný a neopustil ani chalupy chudých tkalců. Divný host! Kam vkročil, prchl úsměv, utichly zpěvy, zbledly v tváře, kde on byl, přišla za ním družka s rozervanou tváří, zoufalost. Hlad byl v horách.

Kdy to bylo, už ani dražská Lokvencka neví, ale zle bylo, tuze zle. Za korec žita platili by i sto zlatých, ale nemohli ho sehnat. I když peníze měli, ničeho za ně nedostali. Ba, holečku, tenkrát se prali o placku z otrub, a pak ani těch nebylo. Lidé smetali prach ve mlýnicích a u moučnic a mysleli, že mají bábovky z běle, když si z toho poplame- nic napekli. Pak už nebylo ničeho, a lidé trhali na polích jetelové hlávky, lebedu a jedli všechno. Ani kopřivy se neštíteli. A to byla samá nezdravota. Lidé z toho nemocněli, opuchli a umírali. Hrobař nestačil hroby kopat, až po osmi lidech kladl do jámy. Smutno bylo tenkrát u nás v horách!

Matné světlo kahanu kmitalo nad postelí u bledé hlavy. Plamének někdy zašlehl a obličej žlutavým světlem zsinavou tvář, nevyrušil však zavřené oči ze spánku. Tvrdě spala ta utrápená žena na chudém loži. Už ji nikdo nezbudí. Vedle ní děcko jako poupě, na kterém červ hlodá. Nepokojný jeho spánek. Trhá to jím, žíly na spáncích jsou tak modré. Otec doploužil se před chvílí k oknu. Otevřel je pro duši své ženy. Sklesl na „lajc“, zmořený bolem a nouzí. Vyhaslé oko hledí ven, a tam je tmavá noc.

Olše na břehu černaly se ve tmě, zdálo se, že v jedno se slily; nebylo hvězd, jež by jako jindy jejich větvemi jako ta zářící rosa prokmitovaly. Z tmavé noci ozýval se hukot splavu jako hluboké vzdechy. Tak to hučelo i Benešovi v hlavě. Už mu odešla ta jeho dobrá žena - a dobře jí, má to odbyté.

Vystála mnoho a všecku tu nouzi tak trpělivě snášela, o sobě ani nehlesla - jen o to dítě jí bylo. Beneš pozvedl hlavu, smutné divadlo! Temná prázdná světnice, jen tam v koutě světlo a v záři jeho, oh, umřela, opravdu již se nezbudí. Sotva se doplížil k loži, a tam sklesl na kolena. Uchopil kostnatou ruku své ženy, hleděl jí do ubledlé tváře, na oči, jež pod černými řasami navždy se zakryly. Můj Bože, jak se člověk mění. To je Lenka, ta hezká Lenka ze mlýna!

Pálily ho oči, naklonil hlavu, ale nemohl zaplakat. Dítě zaúpělo, a sténání vrývalo se krvavými spáry do prsou vysíleného otce. Vzbudilo se a otvíralo malá ústa. Nyní přitulilo se k matce a vyschlé ručky hmataly po studených lících. Beneš vyskočil a mdlé oči ohlížely se po světnici. Všude prázdnost, všude pusto, ani skývy, ani kapky mléka. Pohlédl k oknu a viděl na protější břeh, kde mezi olšovým jevíly se obrysy mlýna. Teď vzplanula v jeho oknech světla a záře jejich ztápěla se hluboko do temné vody. Zazněl klapot, spustili kola. Jako na posměch. Tam zasypají, tam je chléb, však ne pro nás, ne pro nás!

„Vyhnal mne mlynář od prahu, když jsem ho prosil, aby zachránil mou ženu, svou vlastní sestru. - A teď, kde hledat pomoc, ne-li tam?“

„Nepros se ho, nemá srdce,“ řekla žena umírající. Slyš, děcko pláče a pláč vyschlým hrdélkem sotva se vydírá.

Beneš vzal dítě do náruče, hleděl na ně a bylo mu, že by s radostí uvítal smrt, kdyby pro oba přišla. Jak obrací ten červíček kalné oči k němu. Bože! Musí být zachráněno!

Vzal šátek po nebožce ženě a zahaliv dítě, ještě jednou na nebožku ženu pohleděl.

„Jen pro to dítě!“ šeptal. „Bud' s námi!“ a kvapil ze dveří. Beneška osamotněla; světlo komíhalo se nad ní. Jednotvárně hučel splav.

Nad splavem, na trámě přes potok k mlýnu, stál Beneš s dítětem. Nachýlil hlavu a poslouchal hukot vod. Divné z nich se ozývaly hlasy, vábily k sobě, že ukonejší bol i hlad. Beneš klonil hlavu a dítě zaúpělo; zachvěl se, pohleděl k chaloupce a tam, v jejím okně, zsinavá hlava s černými vlasy a ty velké kalné oči zrovna na něho se upírají. Přitiskl dítě k prsům a chvátal ku mlýnu.

„Mlynáři, máte přijít do světnice!“

„Kdo zas...“ soptil mlynář.

„Je tam splavský Beneš a že vás tuze prosí, abyste s ním promluvil.“

„Ta žebrota!“ zahučel velký přitloustlý mlynář a pod staženým obočím kmitaly hnědé oči. „Už jsem mu to jednou pověděl, nemám času, ať jde...“

„Švagře, pro Boha tě prosím,“ zazněl na schůdkách mlýnice Benešův hlas, „neodháněj mne tenkrát od sebe.“

„Tys vyhnal sebe sám! Co jsem ti povídal, když jsi Lenku přemluvil, že s tebou šla? A já vám bídou hrozil, a tys pyšně se mne a celého rodu zřekl? Že ještě jednou rád k našemu prahu přilezeš!“ Oči mlynářovy svítily.

„Už jsem tady, nevzpomínej na to. To prosil jsem, abys zachoval Lenku. Byla v šesti- nedělích a byla taková nouze! Ty ses nesmíloval.“

„A měl jsem mít útrpnost s tou, která se mne zřekla, aby mohla s tebou do bídne chalupy? Ta! My jí nebyli ničím, a teprve až když bylo zle...“

„Nemluv dál, jest na pravdě boží.“ Hlas se Benešovi chvěl.

„Mrtvá!“ zahučel mlynář a napřáhnutá ruka mu klesla. Po chvílce zas začal: „Co tedy chceš? Jdi si! Myslíš, že se nad tebou slituji, kterys mně ji - tys ji svou nouzí zabil! Už dost, jdi!“

„Slyš mne, půjdu, ale tu, hle, to dítě!“ a odhodiv šátek, vztáhl k mlynáři ruce, na nichž spočíval chlapeček.

Mlynářem to trhlo. „A ještě to plémě, jdi!“

„Mlynáři, pamatuj se!“ V hlase tom byla bolest, hrozba a svatý hněv.

„Hoho! Snad i hrozit? Už dost!“ A mlanář odcházel.

„Mlynáři, což nevidíš? Podívej se na toho červa. Nemůže za nic, podej mu něco, ať neumře hlad.“ Dítě plakalo.

Mlynář se zastavil a podívav se na dítě, svěsil hlavu. Pak náhle se vztyčil a pravil: „Zachráním, ale nechám si je. Bude mé!“

Beneš se zachvěl v hlubinách duše. Jen to dítě měl po Lence, a navždy se ho zřeknout!

„Není možná,“ zašeptal.

„Tedy sbohem!“ a mlynář se obracel.

Beneš hleděl na dítě, to těžce dýchalo. Zahyne! A on ženě slíbil, že bude o dítě pečovat. Zahyne, jestli se ho nezřekne! Chvilku tak stál a hleděl na děcko strnulým okem. Pak je náhle několikrát políbil a slza skanula dítěti na líčko.

„Dobře se o ně starej!“ pravil pak hlasem jako z hrobu.

„Je ode dneška mé!“

„Tvé...“ a Beneš se musil opřít o sloup.

Mlynář zavolal děvečku. „Vezmi to dítě, ošetři je a dej splavskému najíst.“

Beneš se probral jako ze snu. „Co? Mně najíst? Teď? Teď už neprosím se.“ A běžel ven.

Mlynář se zamračil a kleje, šel ku koši.

Potřetí šel Beneš ze mlýna. Poprvé si odváděl Lenku, sestru mlynářovu. Tenkrát se zařekl, že do domu pýchy nepůjde; a když žena stonala, když hlad uhostil se jim v chatrči a neměl skývy chleba, šel k jejímu bratrovi prosit. Však divně pochodil. Pak dnes, víckrát se tam nevrátí.

Světlo u mrtvé Benešky doplanulo, muž nešel. Šeřilo se a nízkým oknem zářily červánky do nízké světnice. Ticho bylo v chaloupce, nikdo nešel k mrtvé. Za dne přišla sousedka a sháněla se po Beneši. Nastal večer. Vyšlé hvězdy zhlížely se v řece a hluboko na dně viděly bledou tvář Benešovu. Druhého dne ho pochovali vedle ženy.

A mlynáři pojednou ušlo spaní. Sedával dlouho v hospodě, pil a pil. Dříve mluvíval málo, teď z něho byl nemluva, koukal podsoukale, bočil se a jen někdy tak něco pro sebe prohodil.

Hoch po splavském Beneši spával v jeho komoře. Ale tu hle, přišel mlynář domů a zahleděl se na kloučka. Pak začal něco hučet, čemu nerozuměli, a v tu chvíli musili chlapci ustlat jinde.

Mlynář ulehl s rozpálenou hlavou. Po chvíli letěl mládek po schodech ke komoře, slyšel tam křik. Mlynář stál u okna s vyděšenou tváří.

„Pořád mi nekoukej do okna!“ slyšel mládek.

„Splav mnoho hučí,“ povídal mlynář mládkovi. A vystěhoval se z komory, z které bylo vidět na splav, spal v světničce přistavené za mlýnem.

Často ho viděli v noci bloudit po zahradě. Ani tam mu nedalo hučení splavu spát. Či že snad to slyšel jiný hlas?

(1873)

DIVÝ ROD

I.

Paměti selských rodů neobsahují mnoho a záhy upadají do zapomnění. O Kvirencových však u nás po dnes mnoho a často se vypravuje, nejen o posledním toho rodu, ale též o jeho tatíkovi a toho zase otcí; a to již něco pátků minulo, co děd nebožtíka Tomáše Kvirence na „Myšce“ jezdíval. Vypravují sobě o nich a budou dlouho ještě vypravovati. Navyváděli se Kvirencové divných kousků.

Sice jejich dvorec byl na zličské planince a tím od světa jako odloučený, ale jiní tam mezi lesy také přebývali a nezdivěli. Bába Matýsková vykládala, že prý pradědka Kvirencova podložila „divá žena“, a lidé ze starého vydání tomu ještě věřili; ale mladí se bábě šplochotce smáli, tvrdíce, že to měli již tak v krvi.

Kvirenců dvorec stál hezký kus od vesnice, o samotě se statkem Vaisarovým, s nímž sousedil. Ves ostatně také nebyla v kupě, ale roztroušená, rozběhla jako stádo koz. Jak kdo u Kvirenců vyšel za statek, pěkného kus světa uviděl, zvláště tak v čas svatodušních svátků.

Tu bylo na planince nejkrásněji. Kolem vlnící se obilí, lány hebounkého lnu květy zamodrávajícího, na březích košaté habry, buky o sobě nebo ve skupinách a pod nimi na dolíku louka, dál kolem dokola tu březový hájek, tam tmavé pruhy širých lesů. Tu zabláněly výhled do hor, za to za nimi! Na západ zbečnické a rokytenské vrchy s Turovem, v němž dřímá vojsko svatováclavské, za Turovem modré Krkonoše s hlavami dosud bílými; dál teplické šedavé skály, Ostaš, k severovýchodu Stěny a hraniční hory broumovské, k východu vysoká Hejšovina a před ní nejbližší starý Bor tvrdého skalního čela, jenž opodál se pne a vážně na planinku jako její strážce shlíží. A za Kvirencovým lesem promodrává se v Prusích již Homole se starým rozbitým hradem, od ní k jihu na hranicích táhlé vysoké hory Vrchmezí, „Kačenčiny“ to hory, ku kterým když Rybrcoul za svou milou spěje, vichr a divou bouři budí.

Na tom osamělém, lesy vroubeném větrníku žili Kvirencové. U nich na statku chodívalo to pořád stejně, po starodávnu. Leccos bylo na tom dobrého, leccos však nehodilo se do toho nynějšího světa. Peněz za kávu tam nevydali, ač už baráčník i podruh si ji dopřál, a lupali pěkně kyselo, polévku z řídkého kvasu vařenou. Tak to bylo také s ostatní stravou i se šaty. Všecko prostě, podomácku, beze vší nádhery a parády. Zato v hospodářství sousedé leccos neschválili a něčemu se i smáli. A kdo poradil, ten vděku nedošel. Toť aby Kvirenc nejednal po svém a dal si od cizího raditi! A tak pořád drželi tam mnoho dobytka hovězího i bravu, ač tomu nedali a pořádně ani dáti nemohli. Do roka aspoň jeden kus hovězí tam padl, a ovce kapaly zjara jako mouchy. Kvirencové také koně pásali, tři, čtyři, ač dva by byli dost a dost.

Jeden z Kvirenců, když byla ta selská „leberie“, co ji také pomáhal připravovat rtyňský svobodník, odešel se selským vojskem do kraje a vícekrát se nevrátil. Snad ho někde zastřelili nebo pověsili či se u Chlumce utopil, když sedláci z hráze skákali.

Snad bratr jeho, nebo syn, to stará Matýsková už nevěděla, měl tuhou šarvátku na kanceláři s panem direktorem. To zrovna odváděl se obroční oves. Tenkrát také dle staré povinnosti, jak statku Kvirencovu byla připsána, musil odvésti koš vajec a jedno. A pro to jedno vejce prý se bouřka strhla. To se tak Kvirencovi podobalo. O koš vajec by ani nehlesl, ale pro jedno jediné zrovna naschvál ty hluky na kanceláři ztropil. I nechali si ho pěkně v šatlavě, a když po několika dnech ho domů pouštěli, přivázali mu na krk tabulku, na níž bylo napsáno: „Rebel“.

Páni na zámku mysleli, kdož ví, jak ho zahanbí, poníží, že doma se bude skrývat a dříve nevyleze, dokud mu nedovolí, aby to písmo sundal. Ale Kvirenc, hrdě hlavu vypjav, chodil s tabulkou veřejně, všude a schválně dolů do městečka, do vsi po hospodách, a chlubil se s ní, jako by to měl zlatý peníz od samého dvora, až přišel panský mušketýr a důtklivě vyřizoval, že milostpán vrchní přísně poroučí, aby tu tabulku vydal. Tak z toho zámečtí měli jen smích.

To byl Václav Kvirenc. Syn jeho, Martin, míval také se zámeckými pány opletačky; ten vzdor a boj, ovšem že marný, u všech Kvirenců byl jako dědičný. Někdy přece něčeho dosáhli, nebo od jiných leccos odvrátili; a kdyby nic, tak aspoň bouřili pánům žluč.

Ten Martin rozkmotřil se také s celým městečkem dole pod planinkou. To měl z toho, že si tam vyhledal nevěstu. Tatík sice mu bránil, ale proto přece přivezl si z města ženu, kovářovu dceru. Brzo však toho litoval, a tuze, bylo však už pozdě. Netrvalo totiž dlouho, a chytl se s tchánem, jenž na něj, na sedláka, chtěl vyvráti. To pobouřilo Martina tuze, a doma nemlčel. Žena se nelekla, ani muže nechlácholila, ale zastala se svého otce.

Tak z toho povstal veliký hněv mezi manžely, mezi selským dvorcem a kovárnou v městečku. Hněv měli Kvirencové hned na krajíčku, hněv u nich vzplanul mžikem, rostl prudce a tak hned nepolevil. Martin rozpáliv se na tchána měšťáka, stihl hněvem svým měšťany všechny, celé městečko, jakožto úskočné nepřátele všech sedláků. A poznali to.

Jednou v neděli odpoledne dal si vyvésti nejstaršího a nejhubenějšího koně a vyhoupnuv se na něj, hnal ho kamenitou cestou planinou dolů směrem k městečku.

Projev lesem, zastavil se na pokraji výšiny, tam, kde na vřesovišti rostly tři břízky. Místo to pnulo se zrovna nad městečkem, odkud sem nahoru bylo dobře viděti.

Lidé šli zrovna z nešporů. Pane, to koukali, to se zastavovali. Kvirenc se zbláznil! Co to dělá?! Hubený valach hlavou k lesu a ke Zlíčku, zadkem ku městečku; na valachu sedí Kvirenc tváří dolů měštákům, křičí a rukama rozkládá. A toho jeho hlasu! Jak se rozléhá a z té výše proniká. – A už rozuměli. To starému Kamenickému, kováři, nadává. Ale teď, podívejte se, Kvirenc jako komediant se koni na hřbet postavil a rozkládá jako z kazatelny. To ještě umí z let pacholeckých, kdy koně pásával. Jak rozepjatý burnus ve větru za ním poletuje, se třepetá! Laje dál a hůř, to si teď na celé městečko přivstal!

Nerozuměli všemu, ale co pochytili, toho měli dost, a zle to v tom početném houfu začalo kypěti. Jedni o právu mluvili, druzí o pěstech, a než se dohodli, Kvirenc skončil, slezl, na koni se obrátil a zatočil jej na dol, ku městečku! Domů nejede, sjíždí a již je dole, u hřbitova, již je u nich, mlaská na valacha a proutkem ho pošvihuje, teď beranici smeká, pánům měšťanům se uklání a na ně se usmívá.

Ale toho drzého, štiplavého smíchu, toho výsměchu! „Což si to dáme libit?“ pomyslíl nejeden rozhořčeně. „Což není nikoho, jenž by tomu chomoutovi selskému ukázal?“

A nebyl. Ještě se rozestoupili, a Kvirenc tím houfem projel jako vrchnost. Nežli se vzpamatovali, zajel, a než se rozhodli, byl na městečku, odtud zabočil stranou a zmizel mezi ploty, v polích u lesa Kleprlíkovy hory. Tak měli měšťáci z toho trochu smíchu jako zámeční páni z té tabulky.

Martin Kvirenc měl dva syny: Václava, staršího, a Martina. Staršímu, jak to tenkrát bývalo, odevzdal všecku živnost; mladší by byl někde pacholčil, odbyt několika groši, kdyby tatík včas na něj nepamatoval. Zahospodařil tolik, že syn za to, co měl také po matce, zakoupil si chalupu. I tu, pod nízkým stropem, na skrovném lánu nezapomněl, odkud je, a krev Kvirenců, v něm nezchladnuvši, často mu vzkypěla, a to tím spíše, že Václav si vzal děvče, na které také on pomýšlel.

Nebylo tedy žádného divu, že se s vlastním a jediným bratrem častěji pohněval a prudkými slovy chytil. Přišel beran na berana, neboť starší bratr byl ještě divější nežli on, neústupa jako skála. Když se posledně nad paloučkem pod babykou dali do vády, přišlo to tuze dotuha, a tu také ozvala se slova, na nimiž ve vsi a všude, kde o tom vypravovali, hlavami kroutili.

„A já ti ani na funus nepůjdu, až...“ zvolal Martin chalupník.

„A kdybys přišel, z truhly bych na tebe v rubáši vyskočil!“ rozkřikl se pln zuřivosti Václav.

„To je opravdu divý rod,“ povídal starý Martinec, když o tom zaslechl. „Nikdo je nezkrotí, leda sami sebe.“

Od oné vády, po těch slovech plných zášti bratři se vícekrátě hádkou neutkali. Vyhýbali se jeden druhému. Zanedlouho však si ve vsi a také jinde o Kvirencovi sedláku zase povíдали.

Na tom paloučku, u kterého se s bratrem v prudkém hněvu rozešel, měl ležeti seno. Schlo pěkně a dal je s čeládkou do kup. Druhého dne však ztratila se pojednou pohoda. Nebe se zatáhlo hrozivými mraky a hrozná vichřice rozletěla se planinkou. Kvirenc dal narychlo zapráhnouti; vyskočiv na vůz sám, oprati se chopil a vyrazil ze dvorce jako bouřka. Bil do koní, vůz letěl, jen vyskakoval na kamenité cestě, že až pavéza se na něm házela jako stéblo, a sám čeledín musil chytiti se žebřiny. Kvirenc šlehal do koní jako divý, nic však naplat. Než dojeli na palouček, rozházel vichr pěkně shrabané kupy.

Seno všecko rozmeteno: tu chomáč leží, tam sfouknut žene se před větrem, jenž jednotlivé kusy do výše povyšuje a tam roztrásá; onde uvázly chumáče na olšinách, jichž tu několik stojí různou lučinou. Škoda toho krásného sena!

Když bylo nejhůře, přihrčel Kvirencův vůz. Sedlák zaraziv, chvilku se na tu sennou metelici díval, pak, hodiv pacholkovi oprat do rukou, seskočil a chvátal přímo na palouk. Pacholek s děvečkou udiveni hleděli za hospodářem, jenž zastaviv se uprostřed, kde stál poslední zbytek, sotva půl zachovalé kupy, sehnul se a pojav hodnou náruč sena, mrštil je vysoko před sebe, a všecek zarudlý, maje žíly na krku i na čele naběhlé, rozkřikl se ve slepém vzteku na vítr: „Tu máš a sežer už všechno!“

A vítr, jako by ho poslechl, sebral v divokém víru rozhozené seno, zatočil jím jako prachem a rozfoukl na všechny strany jako chmýří. Kvirenc podruhé se shýbl a vyhodiv poslední zbytek, zachechtal se, až to tam na voze bylo slyšeti. Stál tu vzpřímený, hledě do výše, kde kolem hlavy se mu seno točilo a vířilo, a nic se nebál nebe, po němž hrozivé černé mraky se hnaly, a nezarazil se, když za babykou zrovna proti němu se zablesklo, a rozhněvané nebe silným zahřměním se ozvalo.

Když o tom lidé uslyšeli, Kvirencovi to měli za zlé; Kvirencův čeledín pak to vysvětloval: „Hospodář už od rána nebyl svůj. Od rána se u něho strojilo na bouřku. To proto, že se mu to douče narodilo.“

Bylo známo, že si Kvirenc tuze přál syna. Dnes narodilo se mu čtvrté dítě. Všechny před ním, také děvčata, zemřely, nežli běhati začaly. Teď opět děvče!

„Ani se na dítě nechtěl podívat,“ vypravovala bába babicí.

„Ubohá Kvirencka!“ litovaly matky.

„Ať ho Pánbůh proto neztrestá!“ varoval starý Martinec.

II.

Když Kvirencka byla ještě na svobodě a nynější muž její za ní chodil, mohla ona poroučet, vymýšlet si a přání pronášet. Ve všem by byl Václav povolil. Ale ona nic takového nečinila. Však když si ji pak odvedl od oltáře domů, začalo se pomalu všecko obracet. Z ohnivého, vášnivého milovníka stal se muž vše rozhodující, čím dále tím více poroučející, až se stal z něho velitel, pán, někdy až tyran. To jmenovitě, že naděje se mu nevyplnily, že nedostávalo se mu syna dědice, po kterém zrovna prahnul. Žena jeho poslouchati musila teď a její živobytí nemělo mnoho veselých chvilek. Muže měla ráda; teď se ho už jen bála. Co se jí to děvčátko narodilo, bývalo jí úzko, přišel-li do světnice. Nevelká, slaboučká, přibledlé, kdysi pěkné tváře, byla vedle svého vysokého muže, jenž

byl suchého těla, ale silných kostí, jako úkropeček. Často teď, když na ni své jiskrné oči upřel nebo zahoukl, ze strachu se mátl.

Jinak jí neubližoval, jako například jeho dědek své ženě, jenž často, když přišel pozdě z hospody, bábu z postele vyburcoval a ji donutil, aby s ním minet tancovala.

To všecko by Kvirencu ani tak nesoužilo a snesla by, kdyby třeba i na ni ruku vztáhl, jen kdyby zase viděla, že ji má rád. Ale toho právě teď ani znamínka nepozorovala.

Když bylo jejich děvčeti osm let, Kvirencka zemřela. Bylo zrovna v zimě. Rakev naložili na těžké sáně, k rakvi posadili Frantinu v loktuši nebožky matky, čeledín vsedl na podsedního a vyjeli. Když se saně a malý průvod za nimi přiblížil k chalupě Kvirence Martina, vyšel tento ze stavení a přidal se mezi lidi. Na staršího bratra ani nepromluvil, ani se nepodíval.

Teprve když ubohou ženu do hrobu složivše, ze hřbitova vycházeli, zastavil Martin staršího bratra u vrátka a hledě mu do očí řekl zostra: „Vášo, tys ji utrápil.“ A šel dál. Václav, zchmuřiv husté černé obočí, ani nehlesnul. Jen jím trhlo, a kolem rtů mu zacukalo, jakoby do úšklebku.

Nemýlili se ti, kdož říkali, že Kvirenc nezůstane vdovcem. To jest, on nechtěl zůstat vdovcem, proto záhy začal se ohlížeti po druhé manželce. Nešlo to však zrychla. Kvirenc už nebyl svižný hezký jonák, jakým býval, a také ho už dobře znali. Tu a tam ho odmítli, a mnohou zase, která mermocí chtěla se vdáti, tu zase on nechtěl. Nemínil si vzítí lecjakou, nehezkou, letitou.

Zatím mu záhy zašedlé vlasy hezky prokvetly a děvče dorůstalo. Nežli se nadál, měl doma jinou nevěstu a mohl opravdu pomýšleti na svatbu. Sám se ženitby sice vzdal, ale dceři veselku strojiti, na to také nepomýšlel. O ženicha nebylo zle, toho si Frantina sama vyvolila. Nebylo také k němu daleko. Přes dvoreček, přes cestu.

Však právě proto! Byl to Vaisarův Josef, a tomu dceru svou nikdy nedá! Kdo znal Kvirence, ten věděl, že nemluví do větru a že vyplní to, co řekl. I Vaisarovi to věděli a Frantina také.

Každý z Kvirenců měl něco zvláštního, ale společné bylo všem, že s nejbližším sousem svým se dobře nesnášeli. Dobrá vůle byla u nich vzácným kořením. Pro Vaisary neměli jí snad ani za špetku od děda až po vnuka.

Frantina byla dcerou otce svého, všecka byla po něm, po matce neměla ani žilky. Jediným toliko lišila se od otce, že jinak se dívala na ten Vaisarův dvůr. Kvirenc se kabonil, když stoje na záspi, mladého tam uviděl. Frantině se vyjasnilo. Zpočátku náklonnost svou tajila, a známost mladých lidí rostla vskrytě. Pak když vyšla najevo, vzešla nad ní bouře – ne jedna, ale kolik, a často. Frantina hájila se, odporovala řečem otcovým, a ten, zapomenuv se někdy, dceru svoji bil, nic však nespravil. Častěji teď chodíval do vsi do hospody a pil více.

„Na koho bych šetřil? Na to douče?“ říkával.

Tak tři celá léta to trvalo, a čtvrtého, když Kvirenc opět jednou dceru svou soužil, rozkřikl se naposled u veliké zlosti: „Klid se a nechod mi ani na oči!“

Šla, ale na očích mu zůstala. U Vaisarů ji přijali. Stará Vaisarka, s kterou Josef, jediný syn, hospodařil, nic tomu nebránila. A tak za několik neděl vyšla svatba ze statku Kvirencova souseda. Divná svatba! Ženich nemusil ani pro nevěstu, zrovna si ji vedl s sebou. Každý myslil, když Frantina z domu uprchla, že starý bude tomu bránit, že půjde na faru, na úřad. Ale nešel ani na krok.

Když ho zastavovali a jemu říkali, že se mu dcera vdává a tázali se, pozve-li je na svatbu, tu se po svém ušklíbl: „Já svatbu, blázníš? Nemám děti...“

Když svatebčané přišedše z městečka, za stůl zasedli, vyjížděl starý Kvirenc ze dvora. Aha, nechce ani vidět, ani slyšet! A hle, nevyjel daleko do polí, ale zrovna za stavením dal se do orání. Oře, oře, z dýmky odfukuje, a ze sousedova dvorce slyšeti šumné hlasy, smích, výskot podnapilých svatebčanů; teď také ženich s nevěstou vyšli na sad, právě když starý Kvirenc brázdou doorav, koně obracel. Zastavil je, stočil oprať z ruky a pozvedl pravici vysoko nad hlavu, jako by hrozil a klnul.

Kdyby ze sadu do jeho zachmuřené tváře a do sršících očí plných hrozivého temna i blesku bylo viděti, lekli by se novomanželé, jako se již zarazili nad tou pozdviženou hrozící pravici.

Vpodvečer, když se svatebčané strojili do hospody k muzice, vyšel starý Kvirenc rovnou cestou tam, kam už kolik let schválně nezamířil: k bratrově chalupě. Martin právě kordinou louče dělal; vtom vstoupí bratr statečný, a jako by nic, jde k udivenému bratrovi a podává mu ruku.

„Co jsme si, odpusťme si! Jsme jenom dva, a víc nás není.“

Martin ruky své neodtrhl. Chvilku stáli mlčky proti sobě, pak povídá Martin: „A co Frantina?“

Bratr, jako by neslyšel, odvětil: „Přečkáš-li mne, půjdeš ty na statek.“

Tou dobou šla Vaisarova nevěsta z ruky do ruky, neboť sluší se, aby každý nevěstu provedl. Všecka zardělá, s očima planoucíma, nozdry šířící, v kole se točila, sotva dechu popadala a netušila, že tou chvílí tatík ji vydědil.

O této svatbě mnoho si povídali nejen po vsi, ale šlo to po kolatuře, a nikde ji nepochválili. Nejvíce ovšem starého Kvirence kárali, než jeho dcery se také málokdo zastal. To jí měli za zlé, že zrovna šla k ženichovi, že s ním se umluvila na takovém vzdoru, aby jen tatíka pozlobila. A ještě té svatby! Kdyby aspoň tiše časně ráno byli šli na od-davky, bez hluku a křiku, ale oni takovou slávu, tolik hostí, a muziku! Tu nebude veli-kého požehnání! Aby pak mladá Vaisarka z nového statku tak neutíkala, jak z domova pospíchala!

Toto proroctví se nevyplnilo. Frantině se u Vaisarů nezastesklo, a kdyby tam i spoko-jená nebyla, jistě by se nevrátila k otcovskému prahu. Byla Kvirencova.

III.

U Vaisarů všechno dobře chodilo. Mladí se snášeli a stará s „nevěstou“ nedaly si také nekalého slova. Jinak bylo se sousedem-otcem. – Mezi jeho statkem a Vaisarovým nebylo žádných plotů, jen vozová cesta tudy vedla, takže bylo viděti ze dvora na dvůr. Teď jako by mezi nimi sáhodlouhá zeď vyrostla. Ani čeládka nesměla se stýkati. Potkal-li se na mezi, v polích tchán se zetěm, podívali se na sebe zamračeně a šli dále; potkala-li se dcera s otcem, dcera se ohlédla, otec díval se pod sebe, a šli kolem sebe jako cizí, jako by v nich nebylo ani kapky jedné krve.

„Že ti lidé to tak vydrží,“ divili se mnozí. – „Ba že vydrží. Divu dost, že to jenom tak je.“

Jediné místo, kde se někdy setkali musili, aspoň čeládka jejich, byla stará studně, která stála skoro uprostřed trávníku mezi oběma statky, ale více na straně Kvirencově. Ze studně té opodál staré lípy brali od nepaměti Kvirencovi i Vaisarovi vodu, ať už mezi nimi jakkoli bývalo. Teď se to však zvrátilo.

Jednou odpoledne přišla děvečka Vaisarova do světnice s prázdnými konvemi, řkouc: „Hospodáři, byla jsem pro vodu, a Kvirenc mne vyhnal od studně.“

Hospodář, jenž s čeledínem černil řemeny, vyskočil zprudka ze židle, podíval se z okna a pak povídá čeledínu: „Vojto, jdi ty!“

Vojta šel, ale za chvíli se vrátil s takovou jako děvečka. Hospodáři to ani nemusil vyřizovati. Ten viděl všechno z okna. Teď vzal jednu konev sám a šel ke studni. Starý Kvirenc byl na dvorečku a kutil něco u vozu. Zetě si ani nevšimnul. Když však mladý hospodář nasadil do ucha konve bidlo, aby ji spustil, narovnal se starý jako prut, a obrátiv se, zvolal dosti klidně: „Vaisare, nech toho!“

Zetě spouštěl konev, jako by neslyšel. Než ji však vytáhl, stál před ním Kvirenc. Jeho vráskovitá tvář hněvem zažloutla a z očí mu sršel oheň.

„Nech toho, povídám ti!“ ozval se podruhé zvolna, ale hlas se mu třásl.

„Studně je má jako vaše!“

„Studně je má, stojí na mém gruntě, nač těch řečí. Jdi a vícekrát ať se nikdo od vás neopovází sem přijít!“ A vylil mu nabranou konev.

„Oho!“ vzkřikl mladý muž a tvář mu zrudla dotemna.

Začala váda, a vtom Frantina vyběhla ze stavení. Nekonejšila, nemírnila ani muže, ani otce. Byla jen ženou, a jako by Kvirenc ani jejím otcem nebyl, obořila se na něj.

Zase měli lidé co povídat, jak se tam ti divoši u studně chytli, jak mladý Vaisar povolil k zemi starého Kvirence, a že by to byl sotva pořídil, kdyby mu žena vydatně nepomohla. Sáhla na vlastního otce! To vyhráli Vaisarovi poprvé, ale pro vodu přece více nechodili. Nesměli; tolik starý Kvirenc dokázal.

A nevyvedl jim tím žádnou maličkost. Na zličské planince nebylo vody hojnost, ba často značná o ni byla nouze. Ty dva statky za vsi byly na tom nejlépe, majíce ve studni dobrou pramenitou vodu. Ve vsi byla jenom jedna, a ta ještě držela vodu nedobrou, ostatní brali z potoka, jenž hezký kus za vsí v lese hrčel úžlabinou. Teď Vaisarovi musili buď až do vsi, nebo do lesa, a na obě místa bylo daleko. Nastala jim nemalá potíž, neboť

v domácnosti, ve chlévě, kde stálo několik kusů dobytka, spotřebovalo se vody hezké množství.

Kvirenc hlídal svou studni jako poklad. Nic mu nebylo zatěžko. A jenom se zle ušk- líbl, když mu bratr Martin, jenž nyní na statek někdy přišel, oznámil novinu, že Vaisar zadal žalobu.

Zadal, ale páni tu jeho stížnost tak hned nevyřizovali, jak si přál. Zatím utuhla země, pak napadlo sněhu a o vodu byla ještě větší nouze. Co se u Vaisarů nalopotili, nežli jí na den navozili, a pak ještě aby s ní dělali jako s vínem nebo drahým olejem. Když pro vodu jeli, nebo ji přivázeli, stál starý Kvirenc na záspi, odfukoval si ze své dřevěnky a jen se usmíval. To Vaisara bodalo, ale ještě více jeho prudkou ženu. Nejednou ozvala se ze záspi Vaisarova statku hrozba i kletba; studnu však přece neotevřela.

S nastávajícím jarem přišlo vyřízení soudní, že studna je Kvirencova. To přišlo zrovna v tu dobu, kdy Frantina byla v šestinedělích. Měla syna.

Mladý Vaisar, jenž najisto čekal, že vyhraje, jak mu také jeho advokát sliboval, zuřil; žena mlčela, ale divně to v ní hrálo. Pak najednou zvolala: „To nemůže být. Braň se a nepolevuj!“

Nechtěl se dáti, žaloval znova. Co mu to však pomohlo, když nesměl pro vodu. Bylo jí zvláště nyní třeba. Po suchém jaru uhodila velká parna. Všecko jen prahlo a země byla jako trn. Zle bylo na planince. Studna ve vsi nestačila, potok ve strži lesní sotva vlhčil oblázky svého koryta. Lny, byvše sežehnuty, zežloutly, zbrunátněly, zakrnělé obilí bylo usušeno a hynulo ve vyschlé, rozpukané půdě. A těch hubených trávníků a palouků sežloutlé trávy beze vsí šťávy a svěžesti! Vítr jako by zatoulav se, nemohl sem cestu najíti. Ani větříček nezafoukal, aby vedro umírnil; horký, jako mrtvý vzduch se tetelil a na temně modrém nebi nezjevil se ani mráček. Lesy tiché jako ve spaní; po jejich hřbetech nepolétl rychle, plaše ani jediný stín, a pod krovem jejich neozval se ani hlásek. Haluze visely k zemi a stín jejich na rozpáleném jehličí se ani nehnu. Jen silná vůně pryskyřicová naplňovala vzduch, jenž i tu byl horký.

Lidé ze vsi chodili jako v procesí ku Kvirencově studni, která všem stačila a pro všechny měla vody dost. Pro všechny, jen ne pro Vaisarovy. Lidé jdouce cestou kolem, slyšeli z Vaisarova otevřeného chléva chraptivý řev žízňového dobytka, jenž mdlobou sotva se oháněl před roji much, z úpalu slunečního naň se sypoucích.

Moudří napomínali Vaisara, aby se s Kvirencem smluvil a po dobrém se dohodl. Odmítal všelikou radu, ale když již bylo zle, začal váhati a řekl ženě: „Co myslíš, mám tam dojít?“

Frantina se smála: „Tedy přece *proso*? Jdi si, ale já se té vody nenapiju, já bych se otráвила!“

Tím odradila muže, že nešel a raději se vypravil pro vodu do sousední vsi. Čeládka žehrala na selku, že je tak paličatá, a nemlčela. Lidé se o tom dověděli, co řekla, a jak už jsou přítelínkové, donesli to starému Kvirencovi. Hrozně se zamračil, chvíli mlčel, pak jako pro sebe zahuhlal: „Však ona se neotráví!“

Starý Kvirenc měl vnoučka, ale dosud, ač bylo děcko několik měsíců na světě, jak se patří ho neviděl, neřku-li, aby ho jako dědeček pochoval, pohladil, křížkem požehnal. Narodilo se, nic mu neřekli, křtili, a také nevzkázali. Děcka pro něj nebylo, ač je občas někdy zdálky spatřil, když s ním Frantina ven vyšla, nebo když ho chůva na dvoře chovala. Vídal ve strakaté peřince drobnou hlavičku, zahlédl někdy, jak ručkama zatřepalo, slyšel, jak zaplakalo. Dělal, jako by neviděl, jako by neslyšel, a přece po něm pošilhával, přece naslouchal. Pak již je začali nositi bez peřinky. Vídal vnoučka, jak se povaluje na klíně staré chůvy, sedící na dvoře někde ve stínu, jak leží na peřince v trávníku. Jinak ho nespatriil, a sotva by ho poznal, kdyby někdo ve vsi mu jej ukázal.

Když tak někdy večer sám ve světnici sedě, nebo v noci nemoha spáti, na posteli přemýšlel o své nezvedené, zlé dceři, jíž ovšem dával vinu všecku, to jí ne za nejmenší provinění počítal, že mu své dítě ani neukázala, ani nevzkázala, že je má. Byť i sama nepřišla, což kdyby chůva, jen tak jako náhodou, viděl by v tom aspoň jiskru, ale ta dračice byla už taková.

Zatím ta strašlivá parna nastala. Starý Kvirenc už dlouho nespatriil svého vnoučete. Snad pro to nesnesitelné vedro s ním nechodili ven. Ale nezeptal se.

Až jednou v noci, kdy seděl u otevřeného okna a všecko kolem spalo, zaslechl mrtvým tichem dětský bolestný pláč. Viděl, že u Vaisarů rozsvítili, viděl sem tam kmitající se stín. Ale ten žalobný dětský pláč neustával. Vtom sebou trhl.

Od Vaisarů vyšla nějaká ženská a mířila zrovna ke studni. Rychle vstal a vyšel ven. Měsíc svítil. Starý Kvirenc stanul pod lipou u studně tváří v tvář své dceři. Již dávno tak zblízka se na sebe nedívali. Frantina měla hliněný džbán. Chvíli mlčeli oba. Starému se zdálo, že je nějak dcera přepadlá. Bývala plnější, krev a mléko.

„Co tu chceš se džbánem?“ ptal se suše, ledově.

„Jdu pro vodu,“ odpověděla sice dosti rozhodně, ale jindy by to snad jinak znělo.

„Hm, mohla by ses otrávit, a to já nechci.“ Usmál se tak, až úsměv ten dceru bodl.

Ale přemohla se, řkouc: „Sama nechci; máme vodu doma, ale ta je teplá, tu nemohu dát dítěti.“

„Tak, ty máš dítě, vida...“ temně zahučel starý.

„Nezdržujte mne, nechte mne nabrat.“ To již bylo mnoho, že Vaisarka tohle řekla.

„Počkej, studna je dosud má“ vykřikl a postavil se před studnu.

„Nechte mne, mé dítě stůně,“ vpadla mu prudce Frantina do slova.

„Tvé dítě!“ rozkřikl se Kvirenc. „Máš-li jaké! A máš-li, hanba dost, že o tom nic nevím.“

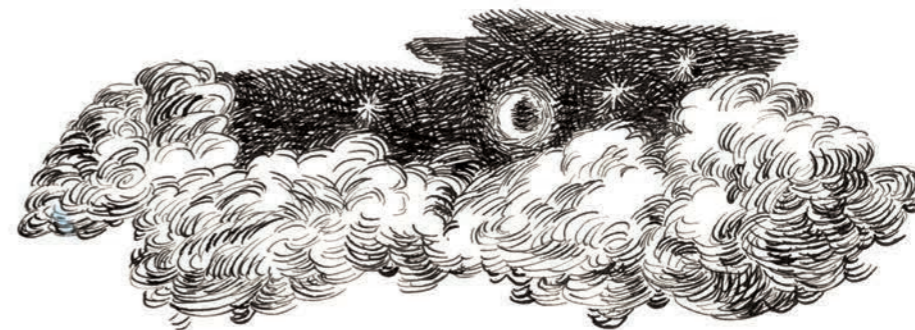
„Slyšíte, jak pláče,“ zvolala jako na trní.

Umlkli, jako by oba naslouchali; bylo však ticho, ani hlásku kolem. Dítě už se ztušilo.

„Pro Boha, táto, ono již nemůže, je tak rozpálené, žíznivé, což nemáte žádného srdce?“

„A mělas ty a máš ty srdce?“

Vtom znova ozval se dětský pláč, slabší však nežli prve.

Pusťte mne, vy necito!“ vykřikla mladá matka a jako zoufalá vrhla se na otce, aby jej od studně odstrčila.

„Oho, dceruško, chceš mne tu zase na zem povalit?!“ trhl sebou, prudce smýkl Frantinou, a vtom zařinčelo to u jeho nohou. Džbán vyletěl dceři z rukou a rozbil se na sta střeplin.

Zarazil se; bylo mu, jako by někomu nůž do těla vrazil, jako by v zaslepenosti těžký zločin spáchal. Dcera pronikavě vykřikla. Opíraje se o dřevěné pažení studně, Kvirenc strnulým zrakem hleděl před sebe. Dcera ubíhala ke statku, odkud zazníval dětský nářek...

Druhého dne poránu děcko Vaisarovo skonalo. Jak to starý Kvirenc uslyšel, velmi se zarazil. Když malou rakvičku ze statku vynášeli, stál u svého okna, nedalo mu to. Hleděl za průvodem, až zmizel, a pak ještě dlouhou chvíli z místa ani se nehnul.

„Hospodář je teď tak po dva dny jako pitomý,“ povídal pacholek děvečce.

Ale třetího dne ho ta „pitomost“ přešla. Rozkatil se tak, že div všickni ze stavení neutekli. Než netrvalo to dlouho, a ta „pitomost“ ho znova napadla. Bylo to ještě těch dnů, co bratr Martin na prkně ležel. Tak znenadání odešel na pravdu boží! Porážel někde v Kněžnici lese na stráni buk, a ten skotil se tak nešťastně, že zasáhl nejmladšího Kvirence a povalil jej tak, že vícekrát nevstal. Václav mu vypravil pohřeb jako sedlákovi.

Bratr Martin byl pod drnem, a „pitomost“ bratra jeho Václava neopouštěla. Jen chvílemi se probíral ze svých myšlenek, a tu se vždycky rozlítíl až strach. To bývalo obyčejně v hospodě, kdež pije, křičíval: „Však nikoho nemám! Nemám dědice!“

Často také sedal u okna nebo na lávce venku u dveří a hleděl před sebe temným zrakem. Z mlhy vzpomínek vynořil se Vaisarů dvůr, po němž chodívala stará chůva, nosíc ve strakaté peřince děcko; viděl jeho hlavičku, viděl, jak ručkama třepetá. – A zase tam v trávníku peřinka a na ní košilaty klučina, nožky zvedající. – Vtom jako by se ozval žalostný dětský pláč, do uší se zadírající. A slyš! – To nádoba o zemi cvakla, a již je džbán na sta kusů! – Toho nemohl slyšeti. Rychle vstal a rychleji ještě odcházel.

IV.

Za krátký čas poté přišlo Vaisarům i Kvirencovi rozhodnutí soudní. Kvirenc prohrál. Shledáno, že Vaisar má dobré a plné právo na studnu, ta že jeho je, a ne Kvirencova. Jindy by snad starý sedlák do stropu byl vyskočil a se rozzuřil. Tentokráte však přijal tu zprávu dosti klidně. Ušklíbl se jen a řekl: „Ještě není všemu konec. Teď teprve začnu já!“

Snad myslil na další proces. Rozhňeval se však a rozlítíl, když mu donesli, jak se Vaisar raduje, jak žena jeho zvolala: „To má za to, že mně dítě zabil! Ať mně přijde starý plesnivka ke studni, ani polk vody, ani krůpěj nesmí si vzít, i kdyby mně před očima žízni umíral!“

To mu řekli v hospodě, a tu všecek rozjitřen hrozil: „Ještě mne od studně nevyhnali

a nevyženou. Ještě ji nemají a nebudou ji mít, to povídám já, Kvirenc!“

Zůstal dlouho do noci. Když ráno mu šel pacholek říkat o oves, který mu večer neuchystal, nezastal ho ve světnici. Postel byla netknutá. Vtom slyšel venku vykřiknutí. Vyběhne a vidí, že děvečka Vaisarova stojí u studně a všecka vyděšená křičí. Když se kolem ní seběhli, sotva z ní slova dostali.

„Někdo – tam - je,“ ukazovala na studnu.

Nechtěli ani uvěřit. Ale hledali pak, a vytáhli – starého Kvirence. Všude se toho zděsili, nejvíce ovšem u Vaisarů.

„Kvirenc mnoho pil, a když se vracel, spadl do studny,“ vysvětlovali mnozí.

Ale leckdo zakroutil hlavou a pravil: „Byl to Kvirenc!“

Co bylo Vaisarům platno, že vyhráli?

MATKA

I.

Na hranicích česko-kladských vedla hlubokým lesem cesta. Tudy ubírala se za tiché noci počátkem měsíce září roku 1722 žena asi třicítiletá, jejíž hlava byla ovinuta černým šátkem na způsob turbanu. Kráčela dosti namáhavě, dopředu jsouc nahnuta, poněvadž na zádech jejích spočívalo těžké břímě, děvčátko asi pětileté.

Noc nebyla vlažná a tmavým lesem zavíval chladný vítr, avšak pozdní poutníci vystával pot na tváři. Velký, kdysi červený, teď značně zašlý šátek, jenž před chladnem chránil, visel jí volně z levého ramene. Kacabajku měla na prsou rozepjatou.

Děvčátko spalo. Žena chvílemi se zastavovala, aby sobě oddechla, a hleděla před sebe, napjatě naslouchajíc. Zdálo se, že snad někoho očekává, nebo spíše, že by ráda se každému vyhnula. V lese kolem panovala tma. Bylo sucho a cesta plná měkkého prachu tlumila krok ženy, blížící se již ku okraji lesnímu. Již bylo viděti noční oblohu, kterou předtím hustá klenba starého lesa zastiňovala, již zakmitlo se světlo plného měsíce, jenž byl právě z měkkých vln šedých mraků vyplynul.

Žena stanula na samém kraji lesa pod starou břízou a upřela uděšené černé oči své naproti přes cestu, tam kde stál vysoký kůl s červenou tabulí, na níž bělavým písmem bylo něco napsáno. To však ženu nezaleklo, neuměla čísti a nevěděla tedy, že nápis té rudé tabulky jí vyhrožuje. Ale to, co vedle kůlu spatřila, bylo každému, kdož uměl čísti, důkazem, že na červené tabulce není do větru a na blázně vyhrožováno. Stál vedle kůlu vysoký čekán a na příčném trámci jeho viselo tělo statného černovlasého muže, cikána.

Vítr od lesa vanoucí sháněl mu husté kučery do změněné, zčernalé tváře, jež za nestálého zásvitu měsíčního byla strašlivou. Tak tedy tu na hranicích na výstrahu všem cikánům, kteří by do Čech se ubírali, pověšen chycený jejich druh, jak předepisoval císařský patent ze dne 20. června roku 1721, kterýmž každý nabýval práva cikána na půdě české zabítí a kteréhož patentu 2. článek všechny předchozí patenty proti cikánům ještě více zostřoval.

Za první okamžik stála mladá žena všecka strnulá. Hnědé příjemné její líce vyjadřovalo zřejmě cit hrůzy i žalu. Takového přivítání na půdě české se nenadála. Velké černé oči její hleděly upřené na mrtvolu a ústa bezděky zašeptala: „Rome.“

Pak jako by se probrala, ohlížela se kolem. Za ní černý les, z jehož nitra ozývaly se hluboké mocné povzdechy, vpravo lesnaté vrchy, zakryté zčásti nočními parami, vlevo za zdělanými pahorky tmavé obrysy hor, vpřed pak zaprášená cesta, vedoucí polem dále do země, mezi lidi. Žena stála, váhala.

Pohlédla znova na čekán, pak nachýlila hlavu k rameni, jako by se na své dítě chtěla podívat. Spalo, cítila jeho teplý mírný dech. Vykročila a jdouc statně vpřed, již se neohlédla po smutném místě na pokraji lesa.

Bylo již hezky pozdě. Kolkolem vládlo ticho, nikde ani hlásku, ani světélka. Světlo bylo nejisté. Chvillemi jasno, chvílemi přitímí, působené ženoucími se mraky, jejichž stínové nesli se po bledých strništích chvatně a tiše jako duchové.

Na polích pusto, při cestě taktéž. Pojednou se žena zastavila pod zaprášeným jeřábem, jehož plody již se zapalovaly. Pohlížela k nim toužebně; měla patrně velký hlad. Ale byly příliš vysoko. Jiné ovocné stromy kolem nebyly. Pohlednuvši na své dítě, dala se opět na cestu. Za chvíli zaslechla psí štěkot a lekla se velmi. Jiný noční poutník by se zaradoval. A již zahlédla stromy a střechy vesnice.

Přicházela k ní, a jak měsíc nabyl vrchu nad mračny, rozlilo se bledé jeho světlo po cestě i po tichých dřímajících staveních. Již blížila se zemdlená, hladová poutnice k první chalupě. Tam odpočine si na prahu, od kterého ji snad neodeženou, protože nikdo se o tom nedozví, v tiché vsi najde někde potůček, aby se napila a dítě napojila, tam někde natrhá dítěti a sobě ovoce. „Ukradne,“ řekli by ti tam, kteří sytí v peřinách pěkně dřímají.

Pojednou stanula. Před ní na pokraji cesty u samé vsi stál opět sloup a na něm zrovna taková zlověstná rudá tabulka jako tam u lesa. Opět na ní takové písmo. Teď mu porozuměla, teď se naučila čísti. Vyrozuměla, že poznovu se tu zapovídá cikánům, kteří se přes hranice osmělili, aby se dále vydávali, sice že je stihne přísná krvavá pokuta...

Vyrozuměla, že pravda je, co jí povídali, než do Čech vyšla, že je na pokraji záhuby, že je štvanou zvěří, která samochťíc přiblížila se ku železům, aby z nich kus potravy vytáhla a hlad utišila. Děvčátko probudivši se, zaplakalo. Hlubokým tichem pozdní noci ozval se jeho sténavý, žalostný hlas: „Jíst!“

Osmahlá černovlasá žena sňala děvečku z ramenou a postavila ji na zem. Nachýlivši se k ní, nabádala ji, aby mlčela, že jí přinese něco k jídlu. Dítě uvěřilo. Skrčilo se v příkopě u cesty do rudého šátku, kterým je matka pečlivě obalila, a jsouc uvyklé takovému noclehování a trampotě, čekalo mlčky.

Matka zatím plížila se k plotu, vyšvihla se, haluze jabloňové rozhoupaly se šelestíce, ale již seskočila na zem a chvátala k dítěti, jež ihned do náruče pojala. Bylo slyšeti kroky i hlasy; blížily se zezadu. Žena rychle ohlédnuvši se, spatřila dvě postavy. Chtěla do vsi, ale před ní stála v plném světle zlověstná rudá tabule, pro tu nemohla dále. Hrozila jí nejvíce.

Vpravo od cesty vinul se stezník do polí. Tím se dala a kráčela chvatně, nesouc v náručí dcerušku, jež chutě pojídala napolo zralé jablko. Matčiny drobné bílé zuby zakusovaly se také do jednoho. Třetí schovává pro dítě, neboť více jich nemohla natrhati.

II.

Skoro uprostřed vesnice stál statek nad jiné větší a rozložitější. Byla to rychta a hospoda zároveň. Před širokými vraty kamenné neomítnuté brány vypínala se rozložitá věkovitá lípa. U železného kroužku, v její rozbrázděné kůře zaraženého, byl za uzdu kůň přivázán a stál tu tiše, s hlavou sklopenou, jako by podřimoval.

Po veškeré světlici panovalo ticho, nikde nesvítili, jen na rychtě bylo dosud živo. Ve prostranné dřevěné světlici seděl u rohového stolu sám rychtář, několik sousedů, kteří všichni napjatě a s patrným respektem pohlíželi na muže proti nim sedícího.

Byl tmavé, skoro brunátné tváře, plných lící, dobrý padesátník mohutných šedých knírů. Na širokém týle spočíval mu copánek sahající přes červený límec zeleného upjatého kabátce, jehož šosy byly zahnuty a červeně vykládány. Na hlavě k pravému uchu nachýlen byl široký klobouk. Muž ten po vojensku oděný vypravoval, a všichni naslouchali, jako by vykládal evangelium. „A již jsem ho skoro měl. Ale vyklouzl zase, šelma prohnaná, jako úhoř. Však mne nezmylí.“

„Nebude tak zpozdilý, aby na vás čekal. Zaběhne si do jiného kraje,“ namítl rychtář.

„Cože?! Jinam! Tady zůstane, pravím, čeká tu na někoho, šelma cikánská! Vyzvěděl jsem, že se vyptával na nějakou ženskou s dítětem, toť že na cikánku. Však mi neujde. Je to jeden z těch, co mně zabili mého Floriána.“

„Ale! A víte to tak jistě?“ chtěl vědět rychtář.

„Nemluvil bych jinak. Vím. Můj ubohý hoch! Šel navštívit strýce, ženina bratra, a tu

padl v „babském“ lese mezi ty lotry. Znali ho, že je můj, a proto se naň obořili a do smrti ho utýrali. Ubožák! Ale zapřísáhl jsem se, jsem povinen beztoho, císařský patent poroučí,“ a tu nadzvedl klobouk, „ale já bych udělal ještě více. Na setkání bych je vešel – i děti – jak oni mého Floriána!“ Tak vášnivě hovoře, zrudl do temna a malá očka pod masitými víčky blyštěla se mu.

„Jak by ne! Není divu! Míti syna zamordovaného,“ přisvědčovali sedláci.

Vtom hrklo v hodinách a kukačka pronikavě jednu s půlnoci ohlásila. Sedláci měli se k odchodu. Ale i muž v zeleném kabátci vstal a bral si široký tmavý plášť, nedbaje toho, že ho rychtář zdržoval a žádal, aby tak pozdě na noc neodjížděl.

„Musím, musím, odbýval ho muž ve vysokých jezdeckých botách, zahaluje se do pláště. „Mám ještě dnes někde namířeno. Dobrá to díra, tam asi něco ulovím...“ a chopiv se džbánu, dopil rázem. Pak, podav rychtářovi ruku a pokynuv ostatním dosti milostivě hlavou, vyšel ven, provázen jsa samým rychetským.“

Sotvaže kůň u lípy bříknot ostruh svého pána zaslechl, vzpřímil hlavu a zafrkal. Chvilku nato rozešli se sousedé a poslední z nich, jenž bydlel až na konci vsi, viděl ho pořád před sebou, an vesnicí ven do tiché noci vyjíždí. Viděl ho dobře ve světle měsíčním. Pak zpozoroval, že zahrnul vpravo do polí. Podkovy jichž zvuk až dosud jasně tichem se ozýval, umlkly docela a zanedlouho zmizel také jezdec z očí pozorujícího je sedláka.

„Čertův člověk! V pravou půlnoc, v pravé poledne, tomu všecko jedno,“ pomyslně si soused. „Duchů a strašidel se nebojí, ničeho! A proč by byl krajským dragounem? Kam to jede? Má on zase něco v leči!“ To už spokojen, že na jeho místě není, vešel do dvorce, aby poklidně usnul a dobře se vyspal.

Krajský dragoun zatím jel travnatou polní cestou, jež mu zajisté byla dobře povědomá. Měl na starosti bezpečnost krajiny a staral se o ni pečlivě, svědomitě. V ničem však nevykonával povinnost svou tak horlivě, ba až příliš horlivě, jako v záležitostech cikánských. Tu byl neúprosný, tvrdý jako kámen. Vykonával svou pomstu na ubohých psancích, z nichž někteří jeho syna, přísnému otci vlastně splácejíce, do smrti utýrali.

Maje klobouk do čela stlačený a v plášť jsa zahalen, jel krajský dragoun Procházka po mezi. Mířil ku zlopověstné samotě, sídlu to všelike neplech, již často překvapovati bylo s prospěchem a se zdarem.

Půda o zdání stoupala, až pojednou ocitl se u hlubokého ouvozu, kterým nejednou za dne i v noci jel. Nyní koně zastaviv, za sebe bystře se ohlížel, ale nikde nic. Jen stíny mraků bylo viděti a vítr po polích se ženoucí slyšeti.

V tu chvíli seděla v hlubokém ouvoze žena, o které již vypravováno. Odpočívala u cesty za hustým keřem, uspávajíc své nenasycené dítě, sama jsouc utýraná, na smrt umdlená. Dcerušce nestačila dvě nezralá jablíčka; plačíc žádala více, a bědná matka, již vnitřnosti od hladu se bouřily, litovala, že sama jedno jablíčko snědla a dcerušce ho nenechala.

Těšila ji, uspávala, tu slyš! Podkova cvakla o kámen, teď zas a zase. Někdo se blíží na koni. Ženino srdce prudce se rozbouchalo. – Kdo to je v tak pozdní dobu? Myslila, že tu je bezpečno, že sem živá duše nezabloudí, oh, kletý osude! A děcka nelze ukonejšiti! Znova zasténalo! Přitiskla mu rukou ústa, ku pláči stahující se, a pohrozila mu temným třesoucím se hlasem, že si někdo pro ně jde.

V ten okamžik Procházka zastavil v ouvoze koně a sáhl dopředu, kdež měl v holstře bambitky. Jeho bystré cvičené ucho zaslechlo ihned slabý lidský hlas; i naslouchal, pak zajel až k tomu místu, odkud zvuk byl přišel. Viděl jen veliký šípkový keř, kolem něhož metlice a tráva chvěly se v nočním větru.

„Kdo tu?“ zahřměl halasně Procházka. Ticho. „Kdo tu! - Střelím!“ A natáhl ruku, v níž držel bambitku.

„Ach, pane, ubohá žena. Zbloudila jsem se svou holčičkou, má hlad a jsem unavená, tu jsme se na chvíli jen zastavily. Nechte nás tu, prosím vás, do rána si odpočinouti!“

„Pojď ven, dám ti chleba, nasytíš dítě,“ pravil Procházka mírnějším hlasem.

Chleba! Chleba! Mocné, čarovné slovo! Z černého stínu povstala žena, nesoucí v náručí děcko. Přiblížila se váhavým, nejistým krokem. V ouvoze bylo šero, takže jezdec cizí ženě nemohl dobře se do tváře podívat, aniž ona jej v plášti zahaleného mohla rozeznati. Ona hleděla naň plná nedůvěry a strachu, on pak na ni klidně, zkoumavě.

Zpod pláště vynořila se podruhé ruka, která předtím střelnou zbraní hrozila, a ta podala z plátěného vaku kus chleba, který Procházka s sebou na své potulky širým krajem vždycky nosil. Žena sáhla dychtivě po jídle, a poděkovavši z temna, dala kus dítěti a sama také požila.

„Odkud jdeš?“ ptal se mírně Procházka.

„Ze - Slezska,“ odušila nejistě žena.

„A kam?“ nepřestával vyslýchati Procházka.

„Tady, za Náchod, zbloudila jsem, byla již tma.“

„Nu tak pojď se mnou, ukážu ti pravou cestu,“ zaznělo z koně.

„Ach, pane, milostpane, děkuju tisíckrát za vaši dobrotu, ale sotva na nohou stojím, ráda bych si tu odpočinula. Teď když jsme se najedly, dobře bychom spaly...“

„Je tu nebezpečno, jen pojď. Pojedu zvolna. Odtud nedaleko je dvorec, tam můžeš pohodlně přenocovati.“

Ženě bylo pořád nevolno, jakýsi strach ji popadal. Vymlouvala se poznovu.

„A teď dost!“ zahřměl pojednou Procházka. „Myslíš, ty havěti cikánská, že jsem tě proto nakrmil, abys mohla lépe utíkat? Ne, ale proto, abys mi cestou nepadla – nuže, hajdy na cestu, před koně! Bambitku vidélas!“

Žena již vykřikla. Teď poznala, do jakých rukou padla. Kolem nikde spásy... Sklesla na kolena a sepjatýma rukama prosila krajského dragouna, aby ji pustil a neodváděl. „Otcé mně zabili a také bratra, ach, smilujte se nade mnou.“

„Dobře na ně, dříve nebude pokoj, pokud nebudete do posledního pobiti.“

„Ach, mé dítě, ubohé dítě, ono nic neudělalo, jako já.“

„S tím na mě nechod!“ rozkřikl se Procházka. „Florián se také nijak neprovinil, a přece jste ho zabili!“

Cikánka ovšem tomu nerozuměla a žadonila dále.

„A proč sem chodíš, když víš, že je zákaz?“ krajský dragoun na to.

„Hledám muže...“ zněla prostá odpověď.

„Jakpak se jmenuje?“

„Janáč,“ odtušila cikánka, netušíc, co způsobí.

„Ej! Janáč?! vykřikl Procházka. „A tys toho chlapíka žena, a tohle jeho dítě. To se mi ale podařilo! Vzhůru, a teď ani slova!“ To poručil tak, že nebylo žádné odmluvy. Nenašla odvalu, aby déle prosila. Povstala; nohy se jí třásly. Dceruška, sotva předtím ukonejšená, plakala znova, teď však strachy.

„Zpátky, obrať se, na silnici,“ poručil Procházka. Ouvozem dolů ku hlavní cestě mířila cikánka bledá krokem mdlým, vrávoravým. Vedle ní cupala dceruška, kterou již unést nemohla. Za nimi na koni jel krajský dragoun, veselý a spokojený, že se mu dnes tak výborně dařilo. Hlava mladé cikánky sklesla na prsa. Hrozné myšlenky ji napadaly. Ten dragoun zná jejího muže. Jak ho poznal? Snad ho také chytil, snad už Janáč... A před očima kmitla se cikánce červená zlověstná tabulka, vedle ní čekán a na něm černovlasý oběšený Rome!

III.

Druhého dne časně zrána šel jeden hlas Náchodem, že v noci přivedena cikánka s dítětem a že sedí v šatlavě. Zvědaví se tam hrnuli, aby nešťastnou spatřili.

„Ta bude první na justici.“ – „Dobře jí, je to čarodějnice a hadačka jistě, jako všechny.“ – „Celé vsi očarovala dobytek.“ – „Ano, v Radechové krávy namísto mléka krev dávají.“ Tak a jinak mluvili toho dne po městě, doma za stolem, na ulici, před šatlavou. Bůh ví, kde se těch řečí nabralo a v nich tolik podrobností.

Zatím sešlo se v radní síni městské právo, soudcové, před nimiž Cecilia měla státi. Písař již předkem psal si hlavu protokolu a zároveň dobře naslouchal, o čem páni soudové a soudcové vespolek rozmlouvají.

„Sessio die „5a“ sept. 1722. Za aktuaria urozeného pana Jana Housenky, za purkmistra pana Jana Kamenického, města primasa.“ Tu zastavil skřípající pero, neboť zrovna vedle něho konšel Tobeš vypravoval: „Dítě nechce od sebe dáti, bránila se jako lvice, když jí holku brali. Inu, můj bože, je přece člověk a matka!“

„Věřte mi, sousedé, dnes tu nerad jsem. Takhle chlapa cikána, paliče a zloděje, vezmi ho rohatý – ale co s ženskou! A dnes poprvé ten přísný zákon!“ mýnil soused Žlůna.

„Ten Procházka ve své horlivosti nás bude neustále sekýrovat. Jako kat je na cikány. Zajaté vyrval dítě a smýkl jí do šatlavy, div nesklela.“

Vtom rázem všichni umkli, neboť do soudní síně vkročil krajský dragoun, dráb a s ním cikánka. Ranní slunce, padající oknem do světnice, ozářilo plným světlem její statnou vzrostlou postavu nyní příměji stojící než v noci, kdy ji značné břímě tížilo. Nespala celou noc a soužila se. Bylo to na jejím osmahlém líci viděti.

Černé jiskrné oko nějak ztratilo lesk, úzkostlivě hledíc po pánech soudcích, kteří se na svá místa usadili. Nebyla bázlivá, ale vzali jí dítě, a proto byla zkrušená. Nelekala se

o sebe, ale o svou dcerku, nevědouc, co s ní provedou. Slyšela a přesvědčila se, že tolik ukrutností spáchalo se až dosud na cikánech; proč by také nevymstili se ti páni na nevinném dítěti?

Nastal výslech. Pověděla, že se jmenuje Cecilia. Ale kolik má let, nevěděla. Že prý léta nepočítají. Jsouc tázána, je-li vdaná, přiznala, že je Janáčova žena.

Konšel Tobeš hádal, že je tak třicátnice. A když zaznělo Janáčovo jméno, podotkl dragoun Procházka: „To je prosím ten pověstný Janáč, co nedávno z Hradce uprchl.“

Však Cecilia si oddechla. Muž její žije!

Pan aktuár počal znova: „Vědělas, že nejste a nebudete v Čechách trpěni, že sem odjinud nesmíte přicházet?“

„Slyšela jsem, že nás stíháte,“ odvětila cikánka a přikrčila se.

„Šlas přes hranice, vidělas tabulku, a přece jsi se nevrátila.“

„Neumím čísti, a pak jsem šla za mužem – kvůli děcku. Těžko jsem je živila a sebe také.“

„Tys byla s mužem umluvená. Proč on sem chodil?“

„Nevím; nikdy mně nepovídá, co chce a zamýšlí,“ řekla popravdě cikánka.

„Zapíráš. Víš-li, jaký trest ustanoven byl cikánům, kteří odjinud do Čech přicházejí?“

Pokynula slabě hlavou, pak hleděla do země. Aktuár sáhl po nějakém archu tištěném, a hledě do písma a pak přes kované brejle na cikánku, mluvil zvolna, důrazně:

„Dříve byla každému cikánovi ustanovena šibenice, cikánce uříznutí pravého ucha, metlou vymrskání, a byla ze země vyhnána. Ale nejvyšším patentem J. M. C. a Král. loni vydaným trest ten nyní je ostřejší, a dle toho,“ a tu se k právu obrátil, „navrhuji, aby Cecilia Janáčová, cikánka, byla trestána smrtí provazem, dítě pak její aby dáno bylo do obecního špitálu na křesťanské a mravní vychování.“

Cecila sebou trhla, zbledla a rty ztratily barvu. Na okamžik nastalo hluboké trapné ticho, až výkřik, bolestný výkřik cikánčin je přerušil. „Mé dítě, mé dítě! Milosrdenství! Smilujte se!“

Soudcové shlukli se a polonahlas spolu rozmlouvali. Cecilia přistoupila blíže a sepjatýma rukama pro pět ran Krista Pána několikrát prosila, aby pánové se nad ní a nad dítětem smilovali. Žalostný pláč přerýval její slova. Dráb ji sice okřikl, aby mlčela; než ona jako by neslyšela, přistoupila až k samému stolu, ruce spínajíc a žadonic.

Na pokynutí aktuárovo dráb ji nepřilíš šetrně dále odvedl. Procházka, stoje stranou, pokývl hlavou, slyše návrh rozsudku, a ve tváři jeho nejevilo se ani dost málo nějaké hnutí lítostivé.

Soud se radil, ač velkého rozvažování tu nebylo třeba. Patent jasně a určitě nařizoval, co by bylo činiti, ale konšel Tobeš věděl polehčující okolnosti a navrhoval zmírnění.

Že však Cecilia nemohla se upokojiti a pláčem i prosbami vzácné pány obtěžovala, vyvedl ji dráb na pokynutí aktuárovo ven, do šatlavy. Tam teprve na ni hrůza padla.

Usmrtí ji, a ona již své dítě nespátří, nikdy. Nikdy! Ono zůstane tu mezi těmi ukrutnými, bezcitnými, kteří mají všechnu moc. A zničí je také. Na chodbě slyšeli, jak běduje, pláče a dítě své volá a sobě ho žádá, až bylo úzko poslouchati.

V radní síni přijali soudcové návrh, ale zároveň uvedeny všechny polehčující okolnosti, které by hrozný trest cikánčin mohly zmírniti. Rozsudek s nutnými listinami téhož dne zaslán do Prahy, aby ho královská apelací buď potvrdila, nebo změnila.

Co zavinila Cecilia? Proč byla odsouzena? Že byla cikánka, že šla za mužem, aby dítě své a sebe lépe opatřila. Za to ta muka a trest. Tak dalo se počátkem onoho století, jež „filosofickým“ se nazývá.

V šatlavě, ve které cikánku Cecilu věznil, bývali předtím vždycky cikáni zavíráni, a vždycky se k ní množství lidu přihnulo, kdykoliv jednoho z bludných synů Dalekého východu přivedli. Pak o něj však nedbali, až do té doby, kdy měl býti potrestán. Smýšlení obecné schvalovalo kruté prostředky užívané, aby země hnědých tuláků byla zbavena, a proto nejevili se žádným z nich účastenství, kdykoliv byl lapen.

Jinak bylo s Cecilou. Tentokrát byly to ženy, hlavně matky, které na ni zcela nezapomněly. Lidskost nedá se udusiti a pronikne všude i proti dávným předsudkům a obecnému tvrdému smýšlení. Láska spasí společnost. Zákonové se mění, láska zůstává, ona je nejvyšším zákonem všech, nad nějž není lepšího.

Neutajilo se, že mladá cikánka má dítě, hezounké děvčátko, jež jí bylo vzato a do nemocnice na péči dáno staré mrzuté dozorkyni. Proslýchalo se, jak to děťátko je milé, líbezných černých očí a jak po matce volá a pláče.

I šla se nejedna sousedka náhodská na cikáně podívat, aby si je zblízka prohlédla, a každá skoro odcházela potvrzujíc, co byla o něm slyšela, a plná lítosti nad jeho osudem. O matce pak, cikánce, vypravovali, jak pro dítě své truchli i pláče. Kdykoliv žalárník k ní vstoupí s jídlem, prosí ho, aby jí přinesl malou Agátu, dává mu zlatý penízek, co jí na hrdle visí; číhá u zamřížovaného okénka, až by zahledla některého z „pánů“, a tu jme se naň volati a prositi, aby se za ni přimluvil a dcerušku jí vymohl.

Žalárník pak, když prosby jsou marné, ptá se do únavy, je-li dítě její zdravo, co dělá, kde je, a není-li u zlých lidí. Ona ve svém strachu, jaký jen hluboká láska vzbuzuje, leká se, že dceruška snad také bude zahubena. A opět prosí, žebrá, aby ji aspoň na chvílku mohla spatřiti, s ní promluvit, vždyť beztoho tu dlouho nebude. Málo ubohá věřila, že v Praze jí milost udělí.

To všecko rychle do města proniklo a vypravovalo se, leckde s mnohými dodatky, jež tentokrát snad na škodu nebyly, budíce soustrast s nešťastnou Cecilou. A tak se stalo, že „páni“ na domluvu hlavně svých manželek se smilovali a Cecile dítě do vězení pustili, ovšem jenom na čas, neboť v šatlavě s ní nesmělo přebývati.

Mdlé oči cikánčiny zahořely prudkou radostí, když dítě své po několikadenním rozloučení spatřila. A ta žena, která v koutku své smutné komůrky jako mdlá a zdrcená po celé hodiny sedala, vyskočila jako srna a vrhla se vášnivě na své dítě, líbajíc je a k sobě vinouc.

Malá Agáta dala se napoprvé do pláče a odvrátila svou černovlasou hlavičku. Snad jí bylo líto, že matka po tolik dní k ní se nehlásila, že ji nechala mezi cizími a nedbala

jejího pláče a volání. Brzo však přestala plakati, a majíc hnědé tvářičky ještě od slzí mokré, přitiskla je na věrná nadra mateřská.

Ubohé nevinné děcko! Nevědělo, co matce nastává, co jemu hrozí. Nevědělo, co je smrt a co potupná smrt na šibenici. Jaké to bylo večer zase loučení! Agáta nechtěla od matičky a jen lstí a přemlouváním dostali ji odtud se stařenou, která si pro ni přišla. Tak to bylo nyní každého dne.

Dopoledne těšila se Cecila, že odpoledne jí přivedou děcko, s nímž se potěší až do večera. V noci pak málo spala, vzpomínajíc na ně a na vzdáleného muže. Tu často plakala a sklíčenost velká popadla její mysl, když si vzpomněla, že co nevidět už snad přijde rozsudek, jenž jí ohlásí smrt.

Co bude z děcka? Kdyby aspoň muž se zachoval, ten by dítě své tu nenechal a zachránil by je. Ale po něm ani stopy ani slechu. Byly to dlouhé trapné noci, byly to dny dlouhých dopolední a krátkých odpolední, plné obav, radostí s děckem a zase trudu a žalu.

Tak to chodilo až do konce měsíce, kdy pojednou Cecilu zavedli do radní síně, a tam jí ohlásili, kterak nejvyšší královská apelací v Praze, uvažujíc, že Cecila, cikánka, poprvé byla chycena a že právo městské uvádějíc mnohé polehčující okolnosti za ni se přimlouvá, ustanovuje a vykonati poroučí, aby řečená cikánka Cecila byla pod justicí mrskána, pak jí pravé ucho bylo uříznuto a ona až na hranice byla dopravena a ze země vyvedena byla.

Aktuár zamlčel se, aby okuláry sobě pošoupl. V tiché světnici bylo slyšeti hluboký chvějící se povzdech, an se dral z prsou Ceciliných. Bledá tvář její nyní se poněkud zaruměnila. Byl jí život darován, ale srdce jí dosud sotva se ozývalo a prsa svírala se úzkostí a strachem nad tím, co snad nyní uslyší. A již ozval se zase ten hrozný drsný a jednotvárný soudcův hlas.

„Dítě pak budiž cikánce vzato a s ním naloženo, jak o tom v prvním rozsudku bylo usneseno.“

Více Cecila neslyšela. Zakryla sobě rukama tváře a plakala usedavě. Na ucho i potupné mrskání u šibenice úplně zapomněla. Ale Agátku navždy opustit!!!

Rozsudek měl ihned druhého dne vykonán býti. Cecila, sotvaže poněkud se utišila, prosila, aby jí dítě na dnešek déle povolili, beztoho že je to naposledy, v čemž jí také vyhověno. Dítě o ničem nevědělo, netušilo, že mu nastává odloučení od matky, a to navždycky, a proto ptalo se jí, proč tolik pláče.

Den minul Cecile letem, a než se nadála, zjevila se stařena a čekala. Cecila nemohla se ještě pořád rozloučiti. A když jí bylo připomenuto, že je již čas, prosila ještě jen o chvilku, okamžik, prosila stařenu, aby nad ubohým dítětem se smilovala a s ním dobře jednala. V žaláři se setmělo, jen okénkem dral se slabý pruh světla na žalostné seskupení loučící se matky a děcka. Již přišel dozorce a také stařena pobízela. Ještě jedno objetí, jedno políbení.

Druhého dne záhy zrána vyvedli Cecilu za město na vršíček, kde stála příšerná „spravedlnost“. Pozdě odpoledne pak stanuli na samých hranicích česko-kladských muž a žena, krajský dragoun a cikánka. Cecila bez turbanu, majíc hlavu zavázanou černým šátkem, jenž zakrýval jí ránu při pravém spánku, kde jí z ucha zůstal jen krvavý pahejl. Byla bledá a trásla se zimnicí. Proti ní na koni seděl Procházka s tváří zamračenou.

„Darovali ti život,“ mluvil přísně, „nezasloužilas toho, teď jdi, ale neopovažuj se hranici zpět překročit. Vrátiš-li se, stane se ti bez milosrdenství jako tomuto!“ a ukázal na čekan opodál stojící, kde visela mrtvola cikánova.

Cecila pohlédla směrem, kam ukazoval, pak upřela své mdlé oči vpřed do Čech, kde musila zanechati, co jí bylo nejmilejšího.

„Hajdy, už jdi a nezdržuj mne!“ rozkřikl se Procházka. Učinila tak mlčky a kráčela k lesu, jenž už rozkládal se na slezské půdě. Procházka hleděl za ní. Uviděl ještě jednou, obrátivší se, bledou její tvář, pak zmizela ve stínu lesním. Dragoun obrátil koně a jel zpět k městu.

Slunce zapadalo. Kolem justice stálo několik zvědavých výrostků, kteří se přišli podívat na cikánčino ucho přibité na trám šibenice. Tou dobou také sklapl městský písař velkou knihu, do které právě byl dnešní vydání zapsal, a sice:

Za ucha uříznutí 2 zl. 24 kr.
mrskání 75 kr.
za vyhnání a vyvedení za hranice. 171. 48 kr.

Pak zamumlal: „Co ta lůza stojí peněz!“

IV.

Nadarmo se Cecila o své dítě nelekala. Stařena, již Agátka byla svěřena, byla žena durdivá a mrzutá. Neměl by se jiný svěřenec u ní dobře, neřku-li takové bídné cikáně! Agáta první dny plakala pro maminku a stará Bérova nejen že ji nekonejšila a netěšila, ale hrozbami, ano bitím nutila nebohé děcko, aby neplakalo. Přísností svou tolik dokázala, že mladá cikánka se jí bála jako ohně, že se před ní nedala do pláče a raději někam do koutka zalezla, kdež si jí nikdo nevšímal.

Měla dost hladu a šatečky, jež jí paní Tobšová pořídila, byly obnošené, protože je za celý čas nemohla vyměnit. Bérova starala se více o svou kočku; o cikáně dbala jen tolik, aby hladem nezemřelo. Dítě až dosud nezažilo žádného pohodlí, ani když bylo u matky. Ale teď vedlo život horší než cikánský. Dříve aspoň nedostatek mírnila a oslazovala láska matčina, dříve časem zasmála se na ni radost. Teď měla jen strach a peskování mrzuté stařeny.

Tak zvolna mýjeli podzimní dnové. Ve městě na Agátku skoro zapomněli, neboť Bérova nikam ji nepouštěla. O Cecile nebylo ani zmínky. Zato proslýchlo se, že asi za týden potom, co odešla, zahlédli v lese Montaci cikána. I učinili na něj honbu, vrátili se však s nepořízenou. Když se o tom Procházka dověděl, pravil, že to byl Janáč. Toho jen tak nedostanou. Na něj se musí zchytra. Jistojistě to byl Janáč, šel si pro dítě. Ale potom už nebylo o cikánovi a o cikánech vůbec ani zmínky. Zajisté patent dobře účinkoval.

Podzimní deště minuly, země ztuhla; uhodily kruté mrazy. Na cikána, jenž se v lese u města ukázal, všichni zapomněli až na Procházku, který neustal po něm se tázati a slídit. Tušil přísný dragoun, že to je Janáč, jenž zaslechnuv o osudu své ženy a dítěte, jistě dosud někde se tu skrývá až do vhodné chvíle, kdy by dceru svou unesl. Ale Procházkovu zmizela všechna stopa. Zdálo se, že cikán v pohraniční krajině není, leč dragoun tomu nevěřil. Pátral po něm v sousední krajině Policka, kde bylo dost lesů a skal, poskytujících přístřeší a dobrý útulek.

Tak jednou v listopadu vrátil se odtud do Náchoda s důležitou novinou. Vypátral a vyzvěděl, že u Police ve vsích, jmenovitě na několika samotách, zahlédli ne cikána, ale cikánku. Byla prý ještě mladá, ale velmi hubená, a šaty již měla tuze sešlé. Proti tuhým mrazům měla jen vyrudlý červený šátek valně prořídlý a děravý. Ukázala se jen asi třikrát na samotě, kdež se jí velmi lekli, a bojíce se, aby jim neučarovala nebo jinak neškodila, dali jí, čeho žádala, totiž jídlo. Pak opět zmizela, zase ji viděli, a opět zmizela, snad v lese, ve skalách.

Procházka se tuze zlobil, že ji pustili a nestíhali, a byl by se dal za ní hned, ale bylo mu navrátiti se do Náchoda s jiným důležitým raportem. Vracel se, mysle jen na cikánku. Že se opovážila! Sotvaže však do města přijel, byl překvapen jinší novinou, nežli kterou on nesl.

„Cikáně zmizelo. Někdo ho Bérové včera v noci ukradl,“ dověděl se, jakmile z koně sestoupil.

„Dobře tak, teď ji spíše dostanu. Nemýlil jsem se, byla to Cecila, vrátila se pro dítě,“ pravil klidně a pak jal se na všechno vyptávat. Mimo jiné dověděl se, že před několika dny navečer ploužila se nějaká cizí ženská pod okny staré Bérové a tu že chvíli obcházela, pak když se už po ní ohlíželi, zmizela. Procházka si vzpomněl, že to bylo dva dny potom, co cikánku za Policí naposled viděli.

Nebylo pochybnosti: Cecila zajisté již delší dobu obcházela, vyzvíдалa, a to tak obratně, že nikdo ničeho nepozoroval. Včera pak navečer vzkouzla do dvorečka, dala se zavřít a pak vkradla se do domu a vynesla svou dceru z komory, v níž Agátka v koutku na bídném lůžku lhalá. Pak vyšla, jsouc nepozorována ven, a to tím spíše, poněvadž noc byla tmavá a větrná. Zámky jí nepřekážely: měla komora jen petlici, a dvířka vedle vrat byla zavřena příčným malým břevnem, jež ona snadno mohla odšoupnouti.

Stará Bérová, nestarajíc se o dítě, zpozorovala teprve pozdě ráno, že cikáně zmizelo. Nežli to na městském úřadě oznámila, nežli tam příhodě té dost se vynadivili, uplynulo bezmála dopoledne, a za tu dobu mohl ten, kdo dítě unesl, hezký kus země zběhnouti.

Pak vyslali dítě a zloděje hledat, a vyslaní do té doby, kdy Procházka přijel, se ještě nevrátili. Dragoun zlobil se velice pro tu liknavost a věděl napřed, že pronásledovatelé se vrátí s nepořízenou. Tak se i stalo. Jeden z nich, přišed brzo potom, oznamoval, že se dal směrem ku hranicím a tu že se cestou pilně vyptával, ale marně. Nikdo neviděl žádnou podezřelou osobu, jež by děvčátko nesla. A takovou zpívali také ostatní, kteří se později navrátili.

„Čeká to na mne!“ zahučel Procházka, kroutě si šedivé kníry.

Přes noc napadal sníh a ráno pak byl třeskutý mráz. Procházka vydal se na cestu a dopoledne ještě, dojev do Police, jal se pátrati. V městě samém mnoho se nedověděl. I došel si odpoledne ven do myslivny u lesa a blízko skal stojící. Myslivec mu také málo pověděl. „V tom božím dopuštění a za toho mrazu nepouštím se ani já ani můj příručí do skal, a zvláště jak teď sníh napadal. A kdo by tam také vydržel, nanejvýše ona, cikánka, ale sama! Není možná! Myslí bych, že odešla za hranice.“

Procházka však kroutil hlavou. Poněvadž se zatím připozdilo, zůstal v myslivně na noc, ráno pak provázen jsa myslivcem, vydal se do „hluboké rokle“, o níž myslivec pověděl, že tam prý všeliká lůza leckdy se ráda ukrývá. Příručí je vedl. Studený vítr vanul a les smutně, zhluboka vzdychal. Sněhu nebylo mnoho. Kolem bylo pusto, mrtvo. Myslivec zapínaje úžeji svůj krátký kožich, zastavil se a pravil: „Podívejte se, jak je kolem, nikde ani ruchu, i vránu sotva viděti. Jak by člověk mohl!“

„Snad se nemýlím. Přisvědčil bych vám, že cikánka ušla za hranice, ale abych vám pravdu pověděl, našel jsem cestou sem z Náchoda tu a tam znamení, rozumíte, cikánská znamení.“

„A rozumíte jim?“

„Tak trochu, a znamení nejsou stará, proto domnívám se, že v okolí se ta černá havěť stále zdržuje.“

„Stopy ve sněhu nenajdeme, takový vítr! Brr, až do kostí ten mráz se dere.“

Cestička, ovšem zasněžená, nížila se nyní kvapně a ztrácela se mezi vysokými pískovcovými skalami. Křoví a stromy mezi nimi stojící byly obaleny sněhem.

„Teď jsme v roklí,“ volal příručí. Byla to hluboká kotlina, vlastně nevelký důl, kolem dokola různě rozestavenými skalami nejděivnějších tvarů obklopený. Bylo tu pusto a smutně doléhal sem vítr, hvízdající mezi ohromnými balvany.

„Sem ze vsi málokdo zabloudí,“ vypravoval myslivec. „Je to prý smutné místo, v němž není radno meškati. I my sem zřídka zabloudíme, leda tak na lišku nebo na jezevce. Tady nic nebude.“

„Leda v ,doupěti“. Nebude-li tam ničeho, tak jsme šli nadarmo,“ pravil příručí.

Zanedlouho stanuli ve skupině obrovských skal, mezi nimiž byl dosti pohodlný otvor, vedoucí do nevelké jeskyně. Procházka tam vešel; sotva však že vkročil, vykřikl. Myslivci vstoupili za ním. – Děsná podívaná!

V koutě na loži z listí a mechu vystlaném ležel mladý cikán v rozedraném šatě. Byl mrtev. Před ním byla nevelká hromádka vlhkého roští, napůl ohořelého. Po boku cikánově u studené skalní stěny krčila se ženská postava, chatrně oděná, tisknouc ve ztuhlých rukou k nadrům malé děvčátko zabalené do starého červeného šátku.

„Také mrtvá. I dítě,“ zahučel Procházka, dívaje se nebožce do tváře. Pak prohlédl mrtvolu cikánovu.

Mužové vyšli ven. Krajský dragoun byl neobyčejně vážný, ba zachmuřený. „Celá rodina,“ vykládal venku myslivcům. „Ten cikán je Janáč, znám ho dobře, a jak jsem se přesvědčil, je na těle všecek potlučen. Někde ho zbili, nebo někde sletěl a nemohl dále. Tu ho žena ošetřovala a unesla dítě, však jste viděli tu mrtvou holčičku. Kvůli svému muži nešla za hranice a čekala, až se uzdraví. On ale nemohl asi z místa, a tu je překvapil mráz.“

„Včera asi byli ještě živí,“ uvažoval myslivec. „Cikánka chtěla zatopit, ale nešlo to. Mokré dříví nechytlo. Ach, ubozí lidé! Tak zemřeli pospolu.“

„Má aspoň své dítě,“ pravil Procházka. „Kdož by to řekl! Cikáni! Myslíl jsem, že to ani praví lidé nejsou, takoví divoši. A hle, ta cikánka! Jaká to žena, jaká matka!“ Kdo ta slova slyšel, řekl by, že to není Procházkův hlas, že to není jeho tvář.

Mužové odešli z pustiny, aby ve městě vše oznámili a mrtvolu dali odnésti. Kolem skal hučel a naříkal vítr, sháněje před sebou sněhové kotouče, a ukládal vysokou závěj před vchodem do mrazivé jeskyně, v níž zahynuly děti dalekého slunného Hindustánu.

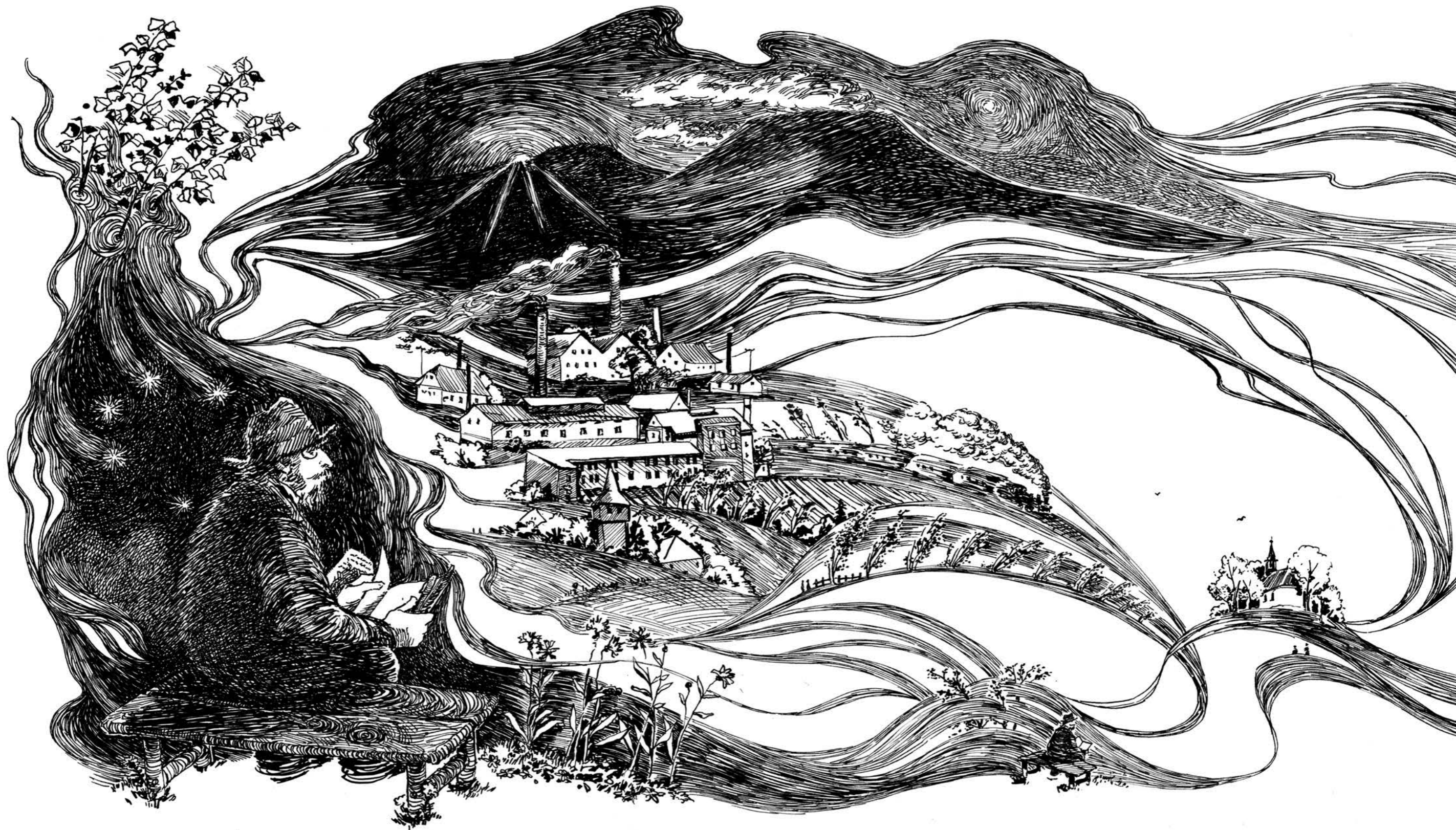
A přece jim bylo lépe, než kdyby se potloukali světem jako plachá štvaná zvěř, od sebe odloučení, po sobě toužící.

(1881)

Obrázky z hor

Na hranicích	13
Ančár	29
V nouzi	43
Divý rod	49
Matka	65

Obrázky z hor

Alois Jirásek

ilustrovala Karolína Balogová

jako svoji bakalářskou práci

sazba fontem: Minion Pro

papír: Flora Gardenia

počet stran: 92

tisk: Tiskárna FDU

vazba: Knihařství Šubrtovi

vedoucí práce: MgA. Marie Kohoutové

ateliér Komiks a ilustrace pro děti

Fakulta Designu a umění Ladislava Sutnara

Západočeská univerzita v Plzni

2022

